

ORIGEN DE ROMA

- "Sinó" era un grec que deia que s'havia escapat dels seus, perquè el volien sacrificar. Deia que els grecs havien marxat i que el cavall era una ofrena a Atenea/Minerva que estava enfadada pel robatori del Pal·ladi.
 - Calcant (sacerdot) va donar uns consells, va dir que si destruïen aquesta ofrena, una enorme calamitat s'abatria damunt el reialme de Príam i que si la feien entrar, Àsia arribaria amb una guerra grandiosa fins les muralles de Pèlops.
 - Els troians van dubtar i Laocont va disparar una fletxa contra el cavall. Dues serps el van matar i als seus fills també. Els troians van pensar que havia estat castigat i van entrar el cavall.
 - Eneas, fill de Venus i Anquises fuig de Troia pel somi d'Hector, el qual va dir que fugís de la ciutat. Primer surt a lluitar i veu Príam, Cassandra, Helena... Es provoca un núvol de boira i apareix la seva mare la qual li diu que vagi a buscar a la família i fugi. Eneas va a buscar al seu pare, Iulus i a la seva dona Creüsa (estel brillant).
 - Creüsa en la fugida mor i Eneas la torna a buscar. Ella se li apareix com a fantasma i li diu que fundi una nova ciutat a Hespèria i que es casarà amb una princesa.
1. Eneas primer arriba a Tràcia on se li apareix Polidor, fill petit de Príam. Primer és acollit pel rei Polimnestor que el matarà per quedar-se amb les riqueses. Els diu que marxïn i que li facin un funeral.
 2. A Tràcia, Eneas funda la ciutat d'Enèades.
 3. A Delos, Eneas escolta l'oracle d'Apol·lo: "*La primera terra que féu néixer l'origen dels vostres avantpassats us acollirà*".
 4. Anquises recorda que a Creta hi ha el Mont Ida, bressol del llinatge dels troians.
 5. A Creta, Eneas funda la ciutat de Pèrgam que és abatuda per una pesta destructora. Els Penats (déus de la ciutat) li adverteixen que ha d'anar a la terra que els grecs anomenen Hespèria.
 6. A les Estròfades lluiten amb les Harpies, una d'elles la profetessa Celeno els adverteix que patiran una fam terrible abans d'arribar al seu d'estí que és Itàlia.
 7. A Caònia, Eneas troba Andròmaca (esposa Hector) i Helen (sacerdot i cunyat) que li adverteix sobre els perills del viatge: Mort Neptolem, es converteixen en reis de l'Epir. Helen diu que quan vegi una truja amb els seus porquets fundi una ciutat, fagi la volta a Sicília / Cumes - Sibilla i que baixi als inferns i que implori a Juno.
 8. A Sicília, Eneas veu el cíclop Polifem i recull a un company d'Ulisses, anomenat Aquemènides.
 9. Al port de Drèpanum mor Anquises, rei de Troia.
 10. Intervenien els déus: Juno (protectora de Cartago) demana a Èol que enfonsi la flota d'Eneas, Neptú atura la tempesta, Júpiter envia Mercuri perquè els cartaginesos acollin amablement els troians i Venus aconsegueix que el seu fill Cupido enamori Dido.

11. El marit de Dido, Siqueu, va ser mort pel seu germà Pigmalión. Dido fugí de Tir (Fèrcia) i s'instal·la a Cartago.
12. Mercuri, per encàrrec de Júpiter, recorda a Eneas la seva missió i aquest abandona Dido. Aquesta maleeix els troians i es suïcida, fa una pira amb els objectes d'Eneas, es clava la seva espasa i es llença a la pira.
13. Juno fa que les dones cremin algunes de les naus. Estan cansades de donar mil voltes.
14. Visita el reialme dels morts: bareta d'or (acceptat al reialme)
15. Anquises mostra futur Roma
16. Eneas està al Laci, e déu Faune (pare rei Llatí) li diu que ha de donar la seva filla (Lavinia) a un heroi estranger.
17. Juno enfadada envia fúria a Hector (a l'esposa rei Llatí per crear discòrdia) i a Turn (rei dels rútolos).

FUNDACIÓ DE ROMA (753 a.C) PER RÓMUL

Els troians van fundar una ciutat i Eneas la va anomenar Lavinium en honor de la seva esposa. Ascani/Iulus va fundar una altra ciutat "Alba Longa" perquè s'allargassava en el cim de la muntanya. Més tard, va regnar Procas (pare de Numitor i d'Amuli). Aquest va deixar en herència el reialme a Numitor que era el més gran de la família. Amuli va expulsar el seu germà, va regnar i amb l'excusa d'honorar Rea Silvia la va nomenar vestal i així la va privar de l'esperança de ser mare. La vestal igualment va infantar als bessons Rómul i Rem i va atribuir al déu Mart una dubtosa descendència. Els bessons van ser deixats al riu Tíber i una lloba els va cuidar. Un pastor Fàustul els va trobar i els va confiar a la seva dona. Rem va ser capturat per uns lladres i conduït davant Numitor, que el va reconèixer i li va revelar el seu origen. Els germans van matar Amuli i van fundar una ciutat. Van decidir que els déus escollissin amb auguris qui havia de donar nom a la nova ciutat i la governaria. Rem va ocupar l'Aventí i va veure 6 voltors. Rómul va ocupar el Palatí i va veure 12 voltors. Rómul va ser proclamat rei i va traçar el límits sagrats de la nova ciutat amb una arada tirada per un brau i una vedella. Rem se'n va burlar i va saltar al solc. Rómul enfadat el va matar amb una llança dient: *"Això li passarà a qualsevol enemic que s'atreveixi a franquejar les meves muralles"*.

Sinó - suposat traïdor grec que enganyà els troians perquè entressin el cavall dins la ciutat.

Atenea - deessa de la guerra, que va enviar les serps a Laocont.

Hector - heroi troià, mort per Aquil·les, que, en una visió, va aconsellar Eneas.

Polidor - nom del fill petit de Príam, assassinat a Tràcia.

Helen - sacerdot troià, casat amb Andròmaca, que Eneas troba a l'Epir.

Anna - germana de la reina d'origen fenici, fundadora de Cartago.

Juno - deessa que va incitar les dones a cremar les naus a Sicília.

Cumes - lloc des d'on Eneas va baixar al reialme dels morts.

Faune - pare del rei Llatí que li aconsellà tenir un gendre estranger.

Turn - guerrer del poble dels Rútuls amb el que Eneas va lluitar.

Camila - nom de la reina dels volscos, morta per Arrunt.

Acci - nom de la batalla representada pel déu Vulcà, a l'escut d'Eneas.

Rea Silvia - sacerdotessa de Vesta que tenia cura del foc sagrat.

Mart - déu de la guerra, pare de Rómul i Rem.

Tiber - riu que passa per Roma i desemboca a Òstia.

Avantí - un dels set turons de Roma des del qual Rem va veure com a auguri sis voltors.

MONARQUIA

- **7 reis** (Rómul, el primer / Tarquini el Superb, l'últim)
- **Organització:** rei (mana) / senatus (ajuda) / assemblea del poble (formació)
- **Actuacions:** lluites pobles veïns / construccions / lleis

LLEGENDES

RAPTE DE LES SABINES

Romul va organitzar unes proves esportives en honor al déu Neptú, a les quals va convidar els pobles veïns. Els del poble Sabínia hi van acudir amb les dones i els fills, precedits pel seu rei.

Va començar l'espectacle dels jocs i com estava acordat, a un senyal cada un dels romans va raptar una dona i després van fer fora els homes. Els romans van intentar aplacar les dones convenent-les que tan sols ho havien fet perquè volien que elles fossin les seves dones i que elles haurien de sentir-se orgulloses de passar a formar part d'un poble que havia estat escollit pels déus.

Els sabins enfadats per la traïció van atacar els romans i els van acorralar al Capitoli. Quan anaven a enfrontar-se a la batalla final, les sabines es van interposar entre ambdós grups de combatents per tal que deixessin de matar-se. Si guanyaven els romans, elles perdrien els seus pares i germans i si guanyaven els sabins, elles perdrien els seus marits i fills. Les sabines van aconseguir fer-los entrar en raó i es va celebrar un banquet per tal de festejar la reconciliació. El rei de Sabínia, Titus Taci, i Romul van formar una diarquia a Roma que va durar fins la mort de Titus.

HORACIS I CURIACIS

Sota el regne de Tul·li Hostili (673-642 a.C) els romans estaven en guerra contra la ciutat Alba Longa, per tal de posar fi a la guerra van decidir delegar sengles trigèmings, els seus millors combatants: els Horacis del costat romà i els Curiacis del costat albà. Els tres Curiacis van ser ferits i dos Horacis van morir. Publi Horaci, el tercer horaci va simular una fuga i corrent va distanciar els tres Curiacis els uns dels altres, cosa que li va permetre combatre'ls un per un i obtenir la victòria de Roma. Va portar les seves cuirasses com a trofeu. Durant el seu triomf a Roma la seva germana Horàcia va esclatar a plors en reconèixer la cuirassa del seu promès mort en el combat. Pres per la ràbia Publi va matar-la.

VIOLACIÓ I SUÏCIDI DE LUCRÈCIA

Tarquini el Superb per satisfer els frenètics desitjos que sentia per ella, va demanar hospitalitat a Lucrecia quan el seu marit es trobava absent. Sextus, fill de Tarquini aprofitant la foscor de la nit, es va introduir a l'habitació de Lucrecia i la va violar, sense que ella es resistís ni cridés, creient-se que era el seu marit. A l'endemà Lucrecia va trucar al seu pare i al seu espòs i els va referir l'ultratge rebut. Els va demanar venjança contra Tarquini i es va enfonsar un punyal al pit després de pronunciar la frase: "*Cap dona quedarà autoritzada amb l'exemple de Lucrecia per sobreviure al seu deshonor!*".

- Expulsió Tarquinis: final monarquia

- Brutus i Col·latí, primers còsols.

REPÚBLICA

- **Magistratures:** còsols (+ importants, donen nom a l'any) / pretors (encarregats justícia) / censors (fan cens, betllen moral pública) / dictador (6 mesos només en ocasions especials: guerra, economia...) / senat
- **Grans conquestes:**
 1. **Guerres púniques** (III a.C): Anníbal vs Escipió (2ª guerra = fundació Cartagonova)
 2. **Batalla de Cannas** - victòria Anníbal / **Zamma** - derrota Anníbal
- 3ª guerra púnica i destrucció Cartago
- Gran expansió territorial / desigualtat social / Dictador Sul·la
- **Consolat Pompeu i Cras:** grans victòries (Espàrtac, Mitridates... = esclaus)
- Intent de cop d'estat de Catilina (Ciceró, el descobreix)
- **1r triumvirat:** Cras, Pompeu i Cèsar.
- **Juli Cesar**
 1. (I a.C) - ocupa tots els càrrecs (qüestor, edil, pontífex, pretor...)
 2. *Cursus honorum*
 3. 3 matrimonis
 - A. Cornelia: filla Julia (morta)
 - B. Pompeia divorci (cuernos)
 - C. Calpurnia (aventura amb Cleopatra, reina Egipte)
- Guerra de les Gàl·lies (Alèsia / Vercingetorix)
- Mor Cras
- **Guerra civil amb Pompeu** (riu Rubicó, Cesar el travessa "*alea iacta est*" / Ilerda / Farsàlia, última batalla)
- **Mort:** Idus de març 44 a.C
- 2n triumvirat: Lèpid, Marc Antoni i Octaci
- Guerra civil entre Marc Antoni i Octavi
- Batalla naval d'Acci
- Final de la República: Guanya Octavi, Marc Antoni i Cleopatra moren

EMPÚRIES

ARRIBADA DELS GRECS

- 218 a.C
- Grecs illa de Rodes funden Roses (VIII a.C)
- Grecs de Focea (Àsia Menor) funden Massàlia (VI a.C)
- Forceus massaliotes funden Emporion (580-560 a.C)

INSTAL·LACIÓ GRECS

- 1r Paleopolis (St Martí d'Empúries) - illot, por íbers
- 2n Neopolis (550 a.C) - terra ferma

EVOLUCIÓ EMPORION

- (V a.C) creixement demogràfic, 1.500 hab.
- Construcció gran muralla
- Construcció Santuari Asclepi (déu medicina)

- Monedes empurianes (dragmas de plata)

GRECA I POBLES INDÍGENES

- Íbers = indicets / indigents
- Indicets: ofereixen sal metalls i cereals exportats a Atenes
- Grecs indicets: recerca de metalls, millorar conreu, premsar oli, salons, ceràmica...

ELEMENTS CIUTAT GREGA

- Paleopolis (temple a la deessa Àrtemis d'Efest - fecunditat).
- Muralla
- Santuari Asclepi o Serapis
- Àgora (plaça envoltada de botigues, factories de salaons i les stoas).
- Carrer principal cap el port.
- Cases modestes d'una planta.

1r GENERAL ROMÀ QUE ES VA INSTAL·LAR + PER QUÈ

- (218 a.C) Gneu Escipió instal·la praesidium (base militar) 2ª guerra púnica.
- Per tallar la retirada d'Anníbal.
- Atacar la Reraguarda.
- Tallar el subministrament de provisions.
- Emporion (aliada de Roma) i port segur per provisions i soldats de reforç.

ANOMENAMENT EMPORIAE PELS ROMANS

- El plural és perquè van trobar dos pobles (grecs + íbers / grecs + romans).

ANY 195 a.C

- Revoltes indígenes.
- Cató s'instal·la i crea un campament permanent per controlar el port i el territori.
- Es converteix en una ciutat independent grega.

AUGMENT POBLACIÓ

- (s.I a.C) Ciutat poblada per itàlics.
- Finals (s.I a.C) - Cèsar instal·la els veterans licenciatos de la batalla d'Ilerda.
- S'unifiquen les dues ciutats (grega i romana) amb una muralla, convertida en Municipium (14.000 hab).

ELEMENTS CIUTAT ROMANA

- Cardo
- Decumanus
- Muralla
- Fòrum (temple tríada capitolina, tabernae)
- Criptopòrtic subterrani
- Cases

ELEMENTS ÈPOCA AUGUST

- Reforma fòrum (basílica, cúria, temple de culte imperial).
- Termes
- Anfiteatre

- palestra, cases + luxoses, subministrament d'aigua (cisternes, pous i fonts públiques).

CAUSES DECADÈNCIA

- Inutilització del port pels sediments del riu Fluvià.
- Canvi rutes comercials.
- Importància creixent d'altres ciutats (Tàrraco, Bàrcino, Baetuto).
- (s.III d.C) Empúries abandonada.

CANVIS ROMA DESPRÉS DE LES 3 GUERRES PÚNIQUES

- (s.II a.C) expansió territorial per Hispània, Grècia i Àfrica.
- Arribada d'esclaus: camperols arruinats arriben a Roma.
- Gran desigualtat social: grans terratinents rics i camperols pobres.

ILERDA

SITUADA

- Lloc estratègic, pas entre la costa i l'interior per un ramal de la via Augusta, que unia Caesar Augusta amb Barcino i Tarraco.
- Entre el turó de la Seu Vella i el Riu Segre.

FUNDACIÓ

- La ciutat ibèrica era Iltirda, ocupada pels ilergets (tribu).
- Inicis (s.I a.C) - (89 a.C) arriben els romans - Ilerda.
- En el (49 a.C) és una ciutat partidària de Pompeu d'Ilerda.

CONVERTIDA EN MUNICIPIUM

- Època d'August (s.I d.C) la van monumentalitzar, la van transformar a municipium però pertanyia al conventum (regió) de Caesar Augusta.

RESTES ARQUEOLÒGIQUES IMPORTANTS

- 30 restes poblat ibèric al turó (Iltirda).
- Cardo / Decumanus
- Fòrum
- Restes d'un gran edifici
- Habitatges
- Clavaguera i paviment
- Muralles medievals
- Necropolis (estació tren)
- Termes (s.II d.C)

HABITATGES DELS ROMANS

Domus

- casa romana senyorial, unifamiliar.
- orientada cap a l'interior amb poques finestres.
- Ianua / Ostium: porta que es troba al mig del passadís (no dona al carrer)
- Vestibulum: passadís abans de la porta.
- Posticum: porta de servei secundària.

- Cella ostiarii: habitació d'un esclau o porter de la casa.
- Tabernae: sales que donaven al carrer i que es llogaven com a botigues, tallers...
- Atrium: + important, central, espai rectangular amb una obertura al centre del sostre.
- Compluvium: obertura al centre del sostre per on s'airejava l'estança i entrava la claror i l'aigua de la pluja.
- Impluvium: un estanyol central on es recollia l'aigua de la pluja (comunicava amb una cisterna subterrània).
- Lararium: capelleta dedicada als deus lars (protectors de la família i la llar).
- Cubicula: dormitoris no gaire grans, molt austers i sense finestres i uns espais laterals.
- Alae: espais laterals dels quals es desconeix l'ús.
- Tablinum: tabulí o despatx del pater familias que era la sala més arreglada de la casa. Rebia visites pel matí.
- Tricinium: menjador amb 3 llits adossats (mengen estirats) taula al mig.
- Culina: cuina petita amb un fogó i una finestra.
- Balneum / latrina: lavabos, bany prop de la cuina.
- Peristylum: jardí a través del passadís. Passaven l'estona a l'aire lliure.
- Andron: passadís de l'atri al jardí.
- Oecus: menjador a fora.
- Exedra: sala d'estar forma semicircular sense porta, amb un banc al voltant.

Insulae

- Blocs de pisos, de lloguer, gent pobre.
- Recolzada sobre febles pilars.
- Pisos (3-5) de lloguer per gent pobre, ho porta un administrador.
- Exposats a esfondraments, part de fusta, incendis, sorollosos i incòmodes.
- Petits apartaments amb gran sala sense ús determinat.
- Moltes finestres i banys comunitaris i botigues al carrer.

Villa

- segona residència, masia o casa de luxe.
- cases de camp; dues parts:

Villa rústica

- Dedicada a l'agricultura (cereals, vinyes, oliveres i arbres fruiters) / ramaderia (gallines, vaques, bous i cavalls).
- Vivien els esclaus i els treballadors.
- Magatzems, premses, estables, cuina gran, menjador, habitacions esclaus.

Villa urbana

- Segona residència per descansar en un lloc amb bon clima prop del mar amb territoris fèrtils.
- Construccions de luxe amb totes les comoditats (termes, biblioteques, jardins, piscines...).

URBANISME ROMÀ

FUNDACIÓ DE LA CIUTAT

- Els romans van ser els fundadors de les primeres ciutats a la Mediterrània occidental.
- Doble origen de la ciutat:
 1. origen sagrat, continuació campament al costat d'una ciutat íbera o grega (Empúries), ciutat "ex novo".
 2. Etruscs / grecs: traçat hipodàmic (Hipòdam de Milet).

CONSTRUCCIÓ D'UNA CIUTAT

- Lloc saludable, alt, lluny de boires amb aigua (riu, font natural...)
- Lloc segur amb defenses naturals (muntanyes) i de difícil accés pels enemics.
- Lloc estratègic ben comunicat per comerciar (terra i mar) - cruïlla camins, vies, ports...
- Amb territoris fèrtils (conrear) amb turons (col·locar el temple i fer una part dels edificis públics + grades).

ELEMENTS DE LA CIUTAT

Ciutats romanes construïdes **model** de construcció de **campaments**. Delimitat per un **recinte urbà quadrat o rectangular** amb una **muralla** (defensa atac enemics). Dos carrers principals creuaven la ciutat, el **cardo** (nord-sud) i el **decumanus** (est-oest). Traçaven carrers secundaris paral·lels als principals, formaven **quadrícula** que coincidia amb la xarxa de clavegueres subterrània. En el punt on es creuaven hi havia el **fòrum**, centre de la vida religiosa, econòmica, social i política. Solia haver-hi el **capitoli**, temple dedicat a Júpiter, Juno i Minerva. També hi havia la **basílica**, centre judicial i comercial de la ciutat i la **curia**, on es reunia el senat local. No gaire lluny hi havia les **tabernae**, destinades a la venda d'aliments on els habitants podien comprar. Tenien edificis dedicats a l'oci i a la diversió: **l'amfiteatre**, fora de les muralles (lluïta de gladiadors) i el **teatre**, edifici de forma semicircular (espectacles dramàtics). Les **termes**, que eren banys públics, distribuïts per tota la ciutat, i el **circ**, on feien les carreres de carros.

- **Forum**: centre polític
- **Curia**: centre administratiu
- **Basílica**: centre jurídic
- **Temple**: centre religiós
- **Mercat**: centre comercial

FORUM

- Escenari de la vida pública de la ciutat.
- Manifestacions populars, revoltes de la plebs, execució de condemnats, sacrificis al déus, processons amb imatges...
- Era un lloc de diversió: jocs públics, banquetes...
- A l'entrada hi havia arcs de triomf i s'hi col·locaven estàtues de divinitats, d'emperadors, de personatges il·lustres de la ciutat, columnes honorífiques, les rostra, tribunes per als oradors...
- Trobem l'erari o tresor públic, el tabularium o l'arxiu, la presó, els tallers, les botigues, els graners, els magatzems, les tavernes...

FORUM DE TARRACO

- A. FORUM LOCAL / DE LA COLONIA / MUNICIPAL
 - basílica amb tres naus
- B. FORUM PROVINCIAL
 - ampla plaça envoltada d'un pòrtic
 - temple de culte imperial (August)

FORUM D'EMERITA AUGUSTA

- A. FORUM MUNICIPAL
 - portic
 - vasilica
 - temple de Diana
- B. FORUM PROVINCIAL
 - arc de Trajà
 - edificis administratius

EL TEMPLE

- Temple primitiu circular
- Més tard per influència grega es va construir amb planta rectangular, sobre un podi elevat (podium).
- Un pòrtic de columnes (pronaos) precedia l'estança (cella) del déu.
- Els fidels es reunien a l'altar (ara).
- Temple dedicat a la tríada capitolina (Júpiter, Juno, Minerva), durant l'Imperi, al culte de l'emperador.
- Peribolo: mur que delimita l'àrea sagrada.

TEMPLE DE VESTA

- circular
- primitiu

TEMPLE DE LA TRÍADA CAPITOLINA

- fòrum municipal

TEMPLE DE CULTE IMPERIAL

- fòrum provincial

TEMPLE D'EMPÚRIES

- Tetrastil (4 columnes)
- columnes al voltant adossades
- època republicana (tríada capitolina)

TEMPLE DE TARRACO

- octastil (8 columnes)
- dípter (2 fileres de columnes)
- I d.C - dedicat al culte imperial (August)

TEMPLE DE BARCINO

- hexastil (6 columnes)
- perípter (una fila columnes)
- I d.C (August)

TEMPLE DE DIANA

- Emerita Augusta
- hexastil (6 columnes)
- I d.C / a.C
- peripter (una fila columnes)
- palau del conde de los corbos

TEMPLE DE VIC (AUSSA)

- II d.C
- hexastil (6 columnes)
- àpter (sense columnes al voltant)

EL TEATRE

- planta semicircular, representacions escèniques.
- primers teatres de fusta
- imperi: teatres estables de pedra

Prosceni: plataforma on actuen els actors

Orquestra: espai semicircular per als personatges importants

Frons Scaenae: mur de fons decorat amb estàtues, columnes...

Cavea: grades per als espectadors

Scaena: escenari

Edils: encarreguen una companyia teatral, el muntatge d'una obra i el pagaven amb finalitat electoral. A l'Imperi tenien "panem et circenses".

Director d'escena: (dominus gregis) escollia qui comprava l'obra i contractava els actors.

Actors: homes (també en papers de dones). Les dones feien mim. Feien diversos papers i portaven màscares i llargues túniques.

- **coturns:** tragèdia - sola de suro alta
- **socus:** comèdia - sandàlies

Històries: 5 actors esclaus o lliberts, no bona fama.

Representacions: en festivitats religioses (ludi, ludi romànic - Júpiter setembre). Al matí, molt sorolloses, conquisitores, posen ordre. Eren en vers i cantades amb el so de la flauta. També a triomfs militars i funeraris.

Entrada: gratuïta i el poble anava en massa.

AMFITEATRE

- Edifici d'invenió romana.

Arena: pista central ovalada, disposava d'unes construccions subterrànies on es guardaven les gàbies de les feres, els vestuaris dels gladiadors...

Cavea: graderia de fileres de seients escalonades i dividida en sectors que envoltaven la pista.

Reixa metàl·lica: Al voltant de la cavea per protegir el públic de les feres.

Velum: protecció del sol.

Vomitoria: accessos a les grades.

Podium: tribuna per a la gent important.

Fossae: subterrani amb un sistema de rampes o politges.

AMFITEATRE FLAVÍ DE ROMA

- coliseum (80 d.C)
- 50.000 espectadors
- summa cavea / media cavea / ima cavea

ESPECTACLES AMFITEATRE

1. **Munera Gladiatoria:** lluites de gladiadors
2. **Venationes:** exhibició d'animals exòtics, lluites entre animals. lluites homes-animals, exercicis de doma.
3. **Naumaquies:** combats navals i execucions de condemnats a mort (migdia - poc públic).

GLADIADORS

- Els **gladiadors** eren els condemnats a mort, presoners de guerra, esclaus castigats o homes molt pobres. Hi havia escoles especials on s'entrenaven.

Traci: escut rodó, espasa corba, genolleres

Retiari: xarxa, trident, punyal

Samnita: escut rectangular, espasa, casc amb figures

Mirmilló: gran escut, espasa, casc amb forma de peix

ESPECTACLE

- Venationes al matí
- Desfilada "Ave Caesar, morituri te salutant"
- Sorteig de parelles, gladiador ferit alça la mà
- Magistrat decideix la vida o la mort (polze)
- Fuetegen als fingidors
- Palma de la victòria

AMFITEATRE TARRACO

- Arena (sorra)
- Fossae (subterrani)
- Cavea
- Esglesia romànica de Santa Maria del Miracle
- Accessos, porta d'entrada
- Basílica visigòtica (VI d.C) - execució bisbe Sant Fructuós
- L'amfiteatre de Tarraco es troba a les afores de la ciutat

EL CIRC

- curses de carros
- **Arena:** terra batuda de la pista de planta rectangular allargada amb els extrems semicirculars.

- **Cotxeres o Carceres:** lloc d'on sortien els carros quan l'emperador o magistrat donava la sortida, deixant caure un mocador (**mappa**).
- **Cavea:** lloc on s'aseia el públic.
- **Spina:** mur central que dividia la pista, damunt el qual s'erigien estàtues, obeliscs i els septem ova.
- **Septem ova:** una mena de marcador format per 7 ous de fusta o set figures de dofins que indicava cada una de les set voltes.
- **Meta:** columnes còniques als extrems per on giraven els carros.
- **Factio:** bàndols els quals el públic defensava que pagava les despeses d'ensinistrament, de selecció de cavalls i dels aurigues. (blau, vermell, verb i blanc).

Espectacle: desfilada, gent marcadors de colors, apostes, 7 voltes la més complicada la "metae", accident "nafragium", premi = palma de la victòria.

El circ de tarraco era excepcional perquè estava al mig de la ciutat.

CONDUCTOR CARROS

Auriga: casc, fuet, banda de color

Carros: quadriga (4 cavalls) / biga (2 cavalls) de classe social baixa, però podien convertir-se en rics.

TERMES

- Centre higiènic i gimnàstic
- Lloc on es desenvolupava una part molt important de la vida social romana ja que es trobaven amb els amics, xerraven, practicaven exercici, podien comprar i llegir.
- Primer eren senzilles i després van passar a ser luxoses de gran complexitat arquitectònica.
- Els sostres de les sales dels banys calents han de ser construïts en forma de volta pq el vapor d'aigua en topar amb el fredor del sostre rellisqui suaument per les parets.
- Edificis luxosos oberts des de mig matí
- Homes i dones separats
- Preu de l'entrada molt baix
- Piscines, botigues, palestres (curses, jocs de pilota, peses, lluites, boxe...)

NOMS TERMES

Apodyterium: on es deixava la roba i altres objectes que vigilava el capsarius.

Caldarium: zona més calenta de les termes, més propera al forn. Sala plena de vapor que feia difícil la visió i la respiració.

Tepidarium: zona tebia. Lloc idoni per aplicar l'oli damunt la pell i rebre els massatges.

Frigidarium: Zona d'aigua freda.

Laconicum: sala de banys de vapor o sauna amb forma de cilindre amb una cúpula on es podia regular la temperatura.

Palestra: zona per fer exercicis.

- Els esclaus tenien pitjors condicions
- Estrigil - espàtula
- Sabates amb sola de suro.

HISTÒRIA DE ROMA (II)

- L'imperi es va iniciar el 27 a.C - 476 d.C
- Primer emperador Octavi August.
- Segon triumvirat: Lèpid - Marc Antoni - Octavi / 2ª guerra civil (Lèpid mor, lluiten M.A vs O) / batalla d'Acci (guanya Octavi)
- L'emperador tenia tots els poders:
 1. **Imperator**: poder militar i cap de l'exèrcit.
 2. **Princeps senatus**: (poder polític)
 3. **Pontifex maximus**: (poder religiós - control calendari)
 4. **Imperium maius**: control províncies i política fiscal.

ÒRGANS DE GOVERN DURANT L'IMPERI

- **Emperador**: poder religiós, civil i militar.
- **Consell imperial**: Assessors de l'emperador (caràcter consultiu).
- **Praefecti**: Funcionaris imperials / activitats ciutat i imperi.
- **Legati imperials**: governadors ciutat
- **Magistratures, assemblees i senat**: escollits per l'emperador, poc poder i molt nombrosos.

HISPÀNIA

- Distribució cap al (200 a.C) / Hispània Citerior (Cartago Nova) - Ulterior (Corduba).
- 3 províncies:
 1. Citerior o Tarraconense (Tarraco).
 2. Bètica (Corduba) = durant 2 segles funciona
 3. Lusitània (Emerita Augusta).
- Nova distribució en 5 províncies Dioclecià (emperador) (s.III d.C).

EMPERADORS ROMANS

OCTAVI AUGUST

- 1r emperador
- Programa polític-social
- Pax Augustea
- Retorn al camp, moralització, embelliment ciutats
- Cercle d'intel·lectuals amb Mecenas, Virgili, Horaci...

DINASTIA JULIO-CLÀUDIA

- August - Tiberi - Claudia - Claudi - Neró - Caligula
- Dinastia Flàvia

EMPERADORS HISPÀNICS (II d.C) - sud Hispania

TRAJÀ HISPÀNIC

- Probablement d'Itàlia
- Guerrer (emperador-soldat)
- Màxima expansió de l'Imperi.

ADRIÀ

- Hispànic
- Pacifista
- Hel·lenista - grecs / mur Adrià...

COLONIA IULIA URBS TRIUMPHALIS TARRACO (218 a.C)

Plini anomena aquesta ciutat "Scipionum opus" (Obra dels Escipions):

- Els germans escipions Gneu i Publi van fundar Empúries.
- Després van fundar Tarraco.
- Van crear un Praesidium militar al costat del poblat Ibèric de Cesse (cessetans).

Colònia Iulia Urbs Triumphalis Tarraco (45 a.C)

- Juli Cesar (1 a.C) - capital província Citerior per agrair-li la seva ajuda i lleialtat a la batalla d'Ilerda a la guerra civil contra Pompeu.
- Es converteix en una gran ciutat (colònia).

Elegida Tàrraco com a capital de Tarraconense amb dues parts:

- Part alta: recinte de culte i edificis per l'administració provincial.
- Part baixa: de caire residencial i amb edificis per l'administració local.

(muralla (carreus) - torres vigilància (torre Minerva) - temple August o de culte imperial - fòrum provincial - amfiteatre - fòrum local - teatre - circ - aqüeducte - port - Via Augusta - Necrópolis - Torre del pretori (unia F.P amb la resta de ciutat)).

COLONIA IULIA AUGUSTA EMERITA (25 a.C)

- August va fundar Emerita Augusta per instal·lar els soldats veterans de la legió 5^a (leg-V).
- Legatus publius carisius la va situar en una zona poc romanitzada envoltada de Tribus Iberas (vetons i lucitans).
- Es va situar a la Vall del Guardiana (costat del riu).
- Passava la via de la Plata (de nord a sud d'HISP).
- Tenia mines de granit i marbre (material x construcció).
- Territoris fèrtils (boscos, conreus i turons).
- tenia una planimetria perfecte amb carrers perpendiculars.
- Es va convertir en una gran ciutat amb 50.000 hab.
- El (XV a.C) es va convertir en la capital de Lusitania (+ augustea de les ciutats).

EDIFICIS PRINCIPALS

- (15 a.C) - muralles, Cardo, Decumanus, fòrum municipal + temple de Diana (culte imperial), teatre (donat x Agripa).
- (8a.C) - amfiteatre, circ, pont, aqüeductes (St Lazaro i Los Milagros), cloaques.
- (50 d.C) - marmorització del fòrum provincial, arc de trajà.
- Domus - casa del Mitreu i casa del teatre.

COLONIA IULIA AUGUSTA FAVENTIA PATERNA BARCINO

INTRODUCCIÓ HISTÒRICA

- Bàrcino va ser fundada entre el 15 - 10 a.C en temps de l'emperador Octavi August seguint els models clàssics dels campaments militars.
- Feia més de dos segles que els romans havien arribat a Catalunya, els escipions s'havien instal·lat a Hispània durant les guerres púniques (218 a.C) per aturar el general cartaginès Aníbal.
- Quan els romans van fundar Bàrcino ja hi havia altres ciutats importants a Catalunya com:
 1. Tarraco (Tarragona)
 2. Iluro (Mataró)
 3. Blandae (Blanes)
 4. Blandae (Badalona)
 5. Ausa (Vic)
 6. Dertosa (Tortosa)

SITUACIÓ GEORGRÀFICA

- Mons Iovis
- Mar
- Situació Estratègica
- Via Augusta
- Riu Besòs
- Mons Tàber
- Riu Llobregat
- Serra de Collserola

- Els romans turó al Mons Tàber.
- En el turó de Montjuïc vivien els laietans situat al Mons Iovis.

MURALLES

Hi ha dos tipus de muralles:

1. **Muralla fundacional (s.I)**: època d'August de prestigi, no defensiva, per delimitar la ciutat (muralla = ciutat).
 2. **Muralla (s.IV d.C)**: reforçada, ample, robusta, grans carrers, amb torres de vigilància.
- A Bàrcino hi havia 76 - 78 torres (quadrades, semicirculars...).

INSCRIPCIÓ

- Magistrat Coelius
- MVR (muralles) TORRES (torres) PORTAS (portes) FAC (s.IV d.C).

AQÜEDUCTES

- A Bàrcino el subministrament d'aigua es feia mitjançant pous, cisternes i 2 aqüeductes que portaven aigua del riu Besòs i des de la serra de Collserola i que conflueixen a la muralla concretament al Carrer Duran i Bas i Carrer dels arcs.

- Es necessitava un Castellum Aquae a Ca l'Ardiaca per distribuir l'aigua.
- Es distribuïa a les termes, a les fonts...

ESTRUCTURA CIUTAT

- Bàrcino tenia una estructura ortogonal amb dos carrers principals-.
 1. **Decumanus**: actual c/ del Bisbe.
 2. **Cardo**: actual c/ Libreteria
- La ciutat era molt petita (2.000 hab)a l'ombra d'altres ciutats.

INSCRIPCIÓ

- COLONIA IULIA AUGUSTA FAVENTIA PATERNA BARCINO.
- **COL**: colònia (+ que un municipi).
- **IULAUG**: Iulia Augusta (record família emperador).
- **FAV**: Faventia (amb el favor dels déus).
- **PAT**: Paterna - filiació amb el "pare" Octavi August.
- **BARCINO**
- **SEX VIRI AUGUSTAL**: inscripció al col·legi sacerdotal a la porta de l'edifici.

EL TEMPLE D'AUGUST

- El temple de Bàrcino estava ubicat al fòrum i al lloc més elevat al Mons Tàber.
- Va ser construït al (s.l) i estava dedicat a l'emperador August.
- Era un temple de planta rectangular, hexàstil (6 columnes davant i 11 al costat) amb un gran pòdium.
- Es conserven 4 columnes estriades amb capitell corinti.

NECRÒPOLIS

- Necròpolis era una via secundària, sense importància (tombes no importants).
- Està a la plaça Vil·la de Madrid (Decatlon).
- 1ª resta fora de la ciutat.

LES AVENTURES D'ODISSEU

- Les seves aventures són narrades per ell mateix en arribar a la cort d'Alcínoos, rei dels feacis.
- Fill de Laertes

SORTIDA ILION - ARRIBADA ISMAR

- Surt d'Ílion, vent empenyir fins als cícons a l'Ísmar, mata molts homes.
- Els grecs saquegen i cremen la ciutat d'Ísmar.
- Illa Ísmar - moren 6 companys de cada nau, Maró (sacerdot) és l'únic supervivent (els dona vi) i Zeus enfadat envia tempesta per desviar-los.

TERRA LOTÒFAGS

- Van navegar durant 9 dies fins arribar a la terra dels lotòfags (mengen flors, fruits...).
- Ulisses va a buscar els seus companys, els arrossega fins a les naus i els lliga al banc de remos.

LOTÒFAGS - menjadors de lotus, planta que feia oblidar.

3. TERRA CÍCLOPS

- Des d'aquí van navegar cap a la terra dels Cíclops (gent orgullosa).

POLIFEM - cíclop, fill de Possidó.

- Va tancar la sortida amb una roca gran, Ulisses li va oferir vi, es va quedar dormit, abans li va demanar el nom (Ningú) *οδυσσεις = Odisseu / Ulisses i ουδεις = ningú*. Els companys li van clavar una estaca a l'únic ull que tenia i el van deixar cec.
- Obra la cova perquè surtin animals i ells es posen sota les ovelles. Ulisses des de la nau crida que ha sigut ell.
- El cíclop li demana al seu pare que llenci una maledicció cap a Ulisses. Que no arribi a casa seva, i si ha d'arribar que sigui tard, amb la mort dels seus companys en una nau que no li pertanyi i que trobi calamitats a casa.
- Per aconseguir el perdó de Possidó, Odisseu havia de portar el seu nom a terres de l'interior.

ILLA EÒLIA - ÈOL

- Després van arribar a l'illa d'Eòlia, on habitava Èol (li va donar un ordre de pell de bou on va tancar els vents sorollosos).
- Èol els dona un sac de vents. Els acull 1 mes, els dona un sac de vents excepte el vent Cèpir i els diu que en 9 dies arribaran a Ítaca, els homes pensen que hi ha riqueses, obren el sac i tornen a Eòlia.
- Van navegar durant 9 dies, al desè albiraven la pàtria.
- Les naus van ser arrossegades per la tempesta fins a Eòlia un altre cop.
- Eol diu que ha provocat ira déus i que ja no els pot ajudar mes.

CIUTAT DELS LESTRÍGONS

- Van navegar 6 dies (= nit i dia), al setè arriben a la ciutat dels lestrígons (robustos, semblen gegants i no homes, tiren rocs des dels penya-segats).
- Els lestrígons els llancen rocs, que destrueixen moltes de les naus (queda 1). Ulisses escapa perquè talla les amarres de la seva nau amb una destreal, només queda una nau, la seva.

ILLA EEA - CIRCE

- Naveguen fins l'illa d'Eea, on viu la terrible Circe.
- Euríloc, company d'Ulisses.
- Circe els dona formatge, mel, farina i vi amb drogues malèfiques i amb una vareta els converteix en porcs. (Apolodor-animals salvatges / Homer-porcs).
- Euríloc avisa els altres / Hermes li dona un remei a Odisseu (planta amb flor blanca). Odisseu amenaça a Circe i tornen tots humans.
- Odisseu baixa al reialme dels morts a per Tiresies i veu a Elpenor, company mort al palau, Tiresies li dona un xai negre.

ADVERTIMENTS CIRCE

Circe assigna un viatge cap al regne d'Hades on diu:

- Primer arribaràs a les Sirenes que encisen.
 - Després remar entre Escil·la a un costat i Caribdis a l'altre.
 - Quan arribin a l'illa han de respectar els animals que són d'un terrible déu (el Sol).
- 1) SIRENES - Ulisses escolta el seu cant seductor. Desfés la cera i posa-la com a tap i lligat de mans i peus a la nau.
 - 2) ESCIL·LA I CARIBDIS - monstres a l'estret de Messina. Escil·la (devora) té 12 potes i 6 colls llargs, dels quals hi ha un cap espantós a cadascun. Caribdis és una divina que engoleix aigua tèrbola i la torna a escopir així provocant un remolí.
 - 3) ILLA DEL SOL (illa Trinàcia) - Si no toqueu els animals (dos nimfes filles d'Helios els pasturen) podras tornar a Itaca i sino passara una maledicció. S'acaben menjant les vaques i ovelles d'Hèlios.

ILLA OGÍGIA

- Va ser portat 9 dies, al desè els déus el van empènyer fins l'illa d'Ogígia on habita Calipso, el va acollir durant 7 anys, al vuitè el va acomiadar dalt d'un rai amb pa i vi dolç.
- Atenea convenç a Zeus per enviar a Hermes per marxar.
- Quan veia terra ferma Possidó enviava una tempesta.
- Leucotea li dona un vel immortal i Atenea fa parar el vent.

NAUSICA (filla Alcinous) ILLA FEÀCIS

- Troben a Ulisses i el porten al palau.
- Alcinous li ofereix un banquet i Aeda/Oeda li canta la guerra de Troia i ell explica les aventures.
- L'ajuden a tornar.

10. ARRIBADA A ÍTACA

- Atenea l'ajuda a trobar la seva pàtria (el transforma en captaire).
- És acollit a la cabana d'Eumeu (pastor de porcs), Telèmac (fill) es troben.
- Penelope parla amb ell i li explica l'engany del teler.
- Euriclea (esclava) li renta els peus i el reconeix per la cicatriu.
- Odisseu mata a tots els pretendents.
- Penelope l'enganya amb lo del llit pq saben que es va fer amb un arbre i q no es pot moure i així sap que 100% és ell.

Elpenor - company mort al palau de Circe.

Tiresies - ofereix un xai negre.

Mare Anticlea - li parla de Penelope, de Telemac i de Laertes retirat en el camp.

Dones - Alcmena, Iocasta, Leda, Fedra, Ariadna.

Herois - Agamemnon, Aquil·les, Aiax, Hercules.

DÉUS OLÍMPICS

HERA / JUNO

- DIADEMA I CEPTRÉ (AUTORITAT)
- PÀTERA (PLAT D'OFRENES)
- PAÓ REIAL
- ESPOSA LEGÍTIMA I GERMANA DE ZEUS
- DEESSA DEL MATRIMONI

HADES / PLUTÓ

- TRON
- GOS CÈRBER (3 CAPS)
- CORNUCÒPIA (FRUITS - CORN DE L'ABUNDÀNCIA)
- DÉU DEL REIALME DELS MORTS
- DÉU DE LA FERTILITAT SUBTERRÀNIA (MINES I JACIMENTS)

POSIDÓ / NEPTÚ

- TRON O CARRO
- TRIDENT (NAUFRAGAR NAU)
- DOFINS O CAVALLS MARINS (HIPOCAMPOS)
- DÉU DEL MAR, DE LES AIGÜES I DELS TERRATRÈMOLS
- MARIT D'AMFITRITE I PARE DE POLIFEM

ZEUS / JÚPITER

- TRON I CEPTRÉ
- ÀGUILA
- TRO I LLAMP
- ROURE (DODONA)
- PODER SUPREM SOBRE HOMES I DÉUS
- DÉU DEL CEL I DE LES TEMPESTES
- DÉU DE LA JUSTÍCIA
- SANTUARI DE DODONA (ORACLE) I OLIMPIA I ATENES (ZEUS OLÍMPIC)

HÈSTIA / VESTA

- FOC / FLAMA
- TORXA
- VESTIT MAJESTUÓS (CAP COBERT)
- DEESSA DE LA LLAR FAMILIAR, DEL FOC SAGRAT I DE LA CASA

DEMÈTER / CERES

- ESPIGUES DE BLAT
- FALÇ
- NARCÍS
- CORNOCPÒPIA
- DEESSA DE L'AGRICULTURA, FECUNDITAT I COLLITES
- SIMBOLITZA AMOR FRATERNAL (PERSÉFONE)
- RITUALS AGRÀRIS

APOL·LO

- LIRA
- CORONA DE LLORER (PER DAFNE)
- ARC I FLETXES (PESTA)
- SOL (LLUM) - FEBUS
- DÉU DE A MÚSICA, POESIA I BELLESA (MUSSA)
- DÉU DE L'ENDEVINACIÓ (DELFO)
- FILL DE ZEUS I LETO / BESSÓ D'ARTEMIS

ÀRTEMIS / DIANA

- ARC, FLETXES, BUIRAC
- LLUNA (MITJA)
- TÚNICA CURTA, BOTES ALTES
- CÈRVOL I GOSSOS
- DEESSA PROTECTORA DE LA CAÇA, DELS BOSCOS
- DEESSA VERGE, DE LA CASTEDAT

ARES / MART

- CASC
- ARMES (CUIRASSA, ESPASA, LLANÇA, ESCUT)
- CARRO DE GUERRA
- AMANT D'AFRODITA
- DÉU DE LA GUERRA I DE LES ACTIVITATS VIOLENTES

ATENEA / MINERVA

- CASC, LLANÇA
- OLIVERA (REGAL)
- ÒLIBA (INTEL·LIGÈNCIA / ULLS VERDS)
- ÈGIDA - ESCUT MEDUSA
- NEIX CAP ZEUS
- DEESSA DE LES ARTS, CIÈNCIES, GUERRA, INTEL·LIGÈNCIA, PROTECTORA ATENES (PARTENÓ)

HEFEST / VULCÀ

- MARTELL O MAÇA
- TENALLES
- ENCLUSA
- LLEIG, BRUT, COIX, TREBALLADOR
- MARIT D'AFRODITA
- DÉU DELS ARTESANS, DEL FOC I METALLS, DE LA FORJA
- TREBALLAVA AMB ELS CÍCLOPS
- FEIA LES ARMES DE DÉUS I HEROIS

HERMES / MERCURI

- SANDÀLIES ALADES
- BARRET ALAT
- CADUCEU (VARETA D'OR)
- MISSATGER DELS DÉUS
- ACOMPANYA LES ÀNIMES A L'HADES
- DÉU DELS COMERCIANTS, VIATGERS I LLADRES

DIONÍS / BACUS

- VINYA, RAÏM
- TIRS
- COPA
- PANTERA / PELL
- DÉU DEL VI, DE LA VEGETACIÓ I DE LA FESTA (TEATRE)
- NASCUT DE LA CUIXA DE ZEUS

AFRODITA / VENUS

- PETXINA
- MIRALL
- COLOMA (VIRGINITAT)
- POMA (DISCORDIA PARIS)
- DEESSA DE LA BELLESA I DE L'AMOR
- NASCUTA DE L'ESCUMA DEL MAR (GENITALS D'URÀ CASTRAT PER CRONOS)
- ACOMPANYADA D'EROS / CUPIDO

A GRÈCIA, LA COMUNICACIÓ PER TERRA ERA DIFÍCIL, CADA CIUTAT GREGA TENIA UNA VERSIÓ DIFERENT DEL MITE.

MITES AMB VARIANTS / NO DOGMÀTICA / TRANSMISSIÓ ORAL.

GRECS EXCEL·LENTS MARINERS, ELS MITES REFLECTIEN TREBALLS DE VIATGES.

ELS DÉUS GRECS ES CARACTERITZEN PEL SEU ANTROPOMORFISME I NO SOLS TENEN APARENÇA HUMANA SINÓ TAMBÉ SENTIMENT I PASSIONS HUMANES.

ELS GRECS ADAPTAVEN RELATS D'ALTRES LLOCS QUE ELS MARINERS EXPLICAVEN.

ELS GRECS TENIEN UN SOL DÉU, ERA UNA RELIGIÓ POLITEISTA.

ELS MITES PRETENEN EXPLICAR FENÒMENS DE DIFÍCIL COMPREENSIÓ COM ELS FENÒMENS NATURALS O L'ORIGEN DEL MÓN.

UNA DE LES FONTS ANTIGUES MÉS IMPORTANTS ÉS LA TEOGONIA D'APOL·LADOR-HESÍODE, BIBLIOTECA DE RELATS MITOLÒGICS / HOMER, ODISSEA, ILÍADA.

URA + Gea
|
Cronos + REA

Tots els déus
són germans de
Zeus o fills de
Zeus.

- Hèstia
- Demeter (deessa de l'agricultura, mare de PERSEFONE)
- Hera (esposa de ZEUS)
- HADES (déu del reialme dels morts)
- Posidó (déu del mar)
- Zeus
 - + Leto = APOLLO / ARTEMIS (bessons)
 - + Hera = Ares / HEFEST (déu dels artesans)
 - + --- = Atena (patrona d'ATENES)
 - + Maia = HERMES (déu missatger)
 - + Semele = DIONÍS (déu de la vegetació)

ella ← - De l'escuma del mar = AFRODITA

- HERMES - CONDUEIX LES ÀNIMES A L'HADES
- ZEUS - REUNEIX NÚVOLS
- ATENEA - ULLS D'ÒLIBA
- APOL·LO - ARC D'ARGENT
- HEFEST - FORJADOR DEL LLAMP
- ÀRTEMIS - FLETXES A LES MANS
- ARES - FONT DE MOLTES LLÀGRIMES
- DELFOS: DEDICAT AL DÉU DE LA MÚSICA
- HÈRACLES: PERSONATGE DEL MITE FAMÓS PELS SEUS 12 TREBALLS

LA GUERRA DE TROIA

POMA D'OR

- Zeus va fer casar Tetis amb Peleu.
- Déus convidats casament excepte Eris, (deessa Discòrdia). Ofesa, va deixar sobre la taula una poma daurada "A la més bella". Reclamada per (Hera, Atena, i Afrodita).
- La disputa es tancaria amb el judici de Paris (príncep Troia).
- Deesses el sobornen
- Tenen un fill, Aquil·les. Va profetitzar-se que moriria jove, i a Troia. El protegeixen, mare el va banyar al riu Estix, invulnerable a tot arreu excepte taló per on l'estava subjectant. Guerrer més poderós de tots els mortals.

Atenea - saviesa, vencedor en tots els combats i conquerir Grècia

Hera - poder polític, el govern d'Àsia i Europa

Afrodita - la dona més bonica de Grècia (Helena) - Es queda poma d'or

HELENA

- Pares Zeus i Leda.
- Zeus transformat en cigne.
- Leda casada amb Tindàreu (rei d'Esparta).

PRETENDENTS I CASAMENT HELENA

- Per consell d'Odisseu fan jurament de fidelitat per ajudar el futur marit d'Helena.
- Es va casar amb Menelau rei Esparta (germà d'Agamémnon (rei Micenes), (àtrides fills d'Atreu).
- Tindàreu morirà.

RAPTE D'HELENA

Paris arriba a Esparta en una expedició, acollit per Menelau que marxa a Creta als funerals del seu avi Creteu, Paris rapta Helena amb ajuda d'Afrodita. Helena abandona la seva filla Hermione (9 anys).

Menelau s'assabenta del rapte de la seva esposa, va a Micenes davant el seu germà Agamemnon per demanar que reclutés tropes gregues i organitzés expedició contra Troia per recuperar la seva dona. (1013 naus - 43 generals - 30 reialmes).

Menelau va exigir el compliment del jurament que havien fet els pretendents.

HEROIS QUE NO VOLIEN ANAR A L'EXPEDICIÓ:

ULISSES

- Fingeix bogeria i llaura la terra amb un ase i un bou, llançant sal mentre camina.
- Palamedes (fill Naupli) agafa fill Telèmac de braços de la seva mare Penèlope i el col·loca davant animals. Ell els atura i reconeix bogeria fingida i es veu obligat a marxar cap a la guerra.

> Un oracle diu que Ulisses tornaria al cap de 20 anys sol i pobre (per això no vol anar).

La seva mare Tetis sabia que moriria a Troia. Deixa embarassada a Deidamia (filla rei Licomedes) - (illa Esciros) i té un fill que serà Neptòlem.

AQUIL·LES

La seva mare el va disfressar de noia i el va amagar a la cort de Licomedes... Odisseu va deixar uns regals davant les noies (joies, vestits, brodats...) entre els quals hi havia un escut i una espasa. D'amagat va donar ordres perquè sonés la trompeta en senyal d'atac. El noi, pensant que atacaven el palau, va agafar l'espasa i l'escut, disposat a lluitar.

Herois que van anar: Menelau, Agamemnon Nestor, Diomedes, Hidomeneu, Aiax (grecs)
(troians): Priam, Hector, Paris, Eneas, Sarpedont, Glauc

COMANDAMENT AQUIL·LES I AGAMÈNNON

Agamènnon + Néstor = exèrcit terrestre (poder polític i militar)

Aquil·les + Aiax = flota (poder diví i religiós)

SACRIFICI IFIGENIA

La flota grega es va reunir al port d'Àulida, abans de marxar grecs fan sacrificis als Déus. Quan estaven a punt de marxar cap a Troia, les naus no van poder arrancar per manca de vent.

Van consultar a l'endeví Calcas (sacerdot d'Apol·lo): *"és impossible que la flota grega arribi a Troia si Agamemnon no ofereix en sacrifici a la més bella de les seves filles, ja que la deessa està enfadada amb ell pq caça cèrvol que és sagrat..* Agamemnon va enviar a Ulisses a buscar la seva filla Ifigenia amb l'excusa que havia promès donar-la en matrimoni al valent Aquil·les, està a punt de sacrificar, ve àrtemis ho impedeix i se l'emporta.

ILÍADA - EPISODI GUERRA

ODISSEA - VIATGE DE TORNADA A ÍTACA

FUNDACIÓ

- Ciutat Ílion (Ilos) Troia (Tros).
- Pal·ladi (estàtua atenea)
- En el lloc on s'assegués la vaca.

BRISEIDA I CRISEIDA

- Agamemnon s'emporta Criseida (pare C demana rescat).
- Aquiles es queda Briseida
- Agamemnon es queda sense i rapta a Briseida, Aquiles s'enfada i no lluitarà més guerra.

COMBATS SINGULARS

- Menelau (marit Helena) vs Paris
- Menelau casi el mata, intervé Afrodita amb boira i s'emporta Paris.
- Hector vs Aiax

Patrocle surt amb armes Aquiles, lluita xq tothom marxa, Apol·lo el fa caure, veuen q no és Aquiles i Hector el mata. Aquiles torna a lluitar, demana a Tetis (mare) unes armes noves a Hefest. Aquiles mata Hector, quan està mort el maltracta.

Paris llença fletxa dirigida als talons d'Aquiles i el mata. Ulisses es queda amb les armes.

Aiax es torna boig, vol matar a tothom, Atenea fa q mati ovelles pensant-se q mata a gent. Quan s'entera es suïcida amb espasa.

PREDICCIONS HELEN (sacerdot)

- Portar fill aquiles (Neoptolem)
- Robar paladi
- Portar armes d'Hercules (les tenia Filoctetes, illa Lemnos). Armes amb sang serp verniosa. Filoctetes fereix a Paris amb armes. Paris demana nimfa Enone q el curi i ella es nega (abandonament) i es suïcida.

CAVALL

- Se suposa agraiment Atenea (Odisseu idea, arquitecte Epeu).
- Cremen campaments s'amaguen illa Tenedos pq es creguin q han marxat.
- Sinó (cómplice), l'han abandonat, entrar, maledicció Atenea. Laocont tira fletxa, surten serps i maten fills. Entren cavall. Destruïxen ciutat nit.
- Neoptolem mata Priam
- Helen esclau de Neoptolem
- Dones repartides
- Hecuba es queda amb Odisseu, a Tràcia la maten i ell al rei.
- Andromaca marxa amb Neoptolem, es casen, reis Epir
- Cassandra amb Agamemnon, Micenes la dona (Clitemnestre) la mata

HEROI	LLOC	ARRIBADA A LA PÀTRIA
Menelau	ESPARTA	- Va trobar <u>HELENA</u> , la seva esposa, a la ciutat. <u>AFRODITA</u> , deessa de <u>L'AMOR</u> va intervenir i <u>MENELAU</u> i Hèlena van tornar junts a <u>ESPARTA</u> .
AGAMEMNON	Micenes	- Va morir assassinat per la seva dona <u>CLITEMNESTRA</u> i el seu amant <u>EGIST</u> pel sacrifici de la seva filla <u>IFIGENIA</u> .
Nèstor	PILOS	- Va arribar <u>fel·lícement a casa</u> .
DIONEDES	ARGOS	- Rei d' <u>ARGOS</u> , que va escapar de la trampa preparada per la seva esposa <u>EGIALEA</u> i es va establir a <u>ITÀLIA</u> .
AIAX	SALAMINA	- Va morir a <u>TROIA</u> quan es disputaven les armes d' <u>AQUILLES</u> .
AQUILLES	Tessàlia	- <u>Va morir a TROIA a mans de PARIS</u> .

Idomeneu	CRETA	- Va trobar una terrible tempesta i va oferir a Posidó <u>El primer que trobes en arribar a terra te com</u> . Quan va arribar a <u>CRETA</u> , va tribuir al seu <u>FILL</u> i el va matar. Els cretencs el van expulsar i va arribar a <u>ITÀLIA</u> .
Ulisses	ITÀLIA	- Va tornar al cap de <u>20 ANYS (10 TROIA + 10 AVEN)</u> . Va viure nombroses aventures en el viatge de tornada. Va tornar <u>"SOL I POBRE (ORACLE)"</u> .

METAMORFOSIS

DEUCALIÓ I PIRRA

- Fòcida té el mont Parnàs.
- Deucalió arriba amb una barca amb la seva (esposa i cosina-germana) Pirra.
- Quan arriben tot està cobert d'aigua.
- Deucalió adreça pregàries a les nimfes Corícides (viuen a la cova Corícida, mont Parnàs). També a divinitats muntanya i a Temis (Titànida) = filla Gea i Uranos.
- Zeus ho veu i fa que Aquiló ho tregui.
- Possidó calma les aigües i crida Tritó (blau + espatlles amb porpra) li fa bufar la seva petxina per treure l'aigua.
- Litorals s'estenen de banda a banda a la ruta de Febos (Apol·lo Sol). Tot torna al seu lloc.
- Deucalió crida a Pirra, són els únics supervivents i tenen por.
- Prometeu (pare Deucalió), va crear la raça humana i ara depèn d'ells el llinatge.
- Busquen ajuda i van a les aigües del Cefís (riu Grècia central, nord del Parnàs).
- Van al santuari de Temis (taulats colors molsa, altars mancats de foc). Es van posar amb el front al terra i el van besar.
- Li pregunten a Temis què han de fer x seguir el llinatge. Han de llançar els ossos (pedres) de la seva mare (terra) enrere.
- Pirra al principi es nega ja que es pensa que ha de matar a la seva mare per llançar els seus ossos. Deucalió la calma i pensant es donen conta que són les pedres de la terra. Ho proven i veuen que és veritat.

DAFNE

- Apol·lo (Febos) i Dafne (filla Peneu, riu Tessàlia).
- Apol·lo està enamorat de Dafne a causa de la ira de Cupido. Apol·lo va vacilar a Cupido comparant a veure qui era més fort. (Apol·lo va matar la serp Pitó amb l'arc).
- Cupido treu 2 fletxes (1- fugir amor / 2-produueix amor).
- 1 (fugir amor) DAFNE - plom sota canya, el que fa fugir és roma.
- 2 (produir amor) APOL·LO - or, punta afilada.
- Dafne s'amaga pels boscos, no vol saber res de l'amor.
- El pare li diu a Dafne que vol fills i gendre i ella vol virginitat perpètua però això li concedirà abans a Diana (germana Apol·lo).
- El pare li diu a Dafne que no pot ser verge ja que és molt guapa.
- Apol·lo li diu que no fugi que no és un enemic i que és el Déu.
- Dafne fugint li demana al seu pare no ser més guapa i que destrueixi la seva figura.
- Peneu la converteix en un llorer, Apol·lo la segueix estimant.
- Dafne serà el símbol de moltes coses d'Apol·lo (llira, corona...).

FAETÓN

- Fill de Climene i Helios.
- Anava al palau del seu pare (fet per Vulcà: or brillant, granat, ivori i argent).
- Representats:
 - mar - Tritó i Nereides
 - terra - divinitats camp i nimfes
 - cel - signes zodiac
- Helios envoltat de
 - divinitats (dia, mes, any, segle i hores).
 - estacions : primavera (corona flors)
estiu (garlanda d'espigues)
tardor (grans de raïm)
hivern (cabells blancs arriçats)
- Faetón va anar al palau pq pensava que el seu pare era Apol·lo. Cosa que si que és, se mare el va enganyar.
- Li demostra concedint-li qualsevol desig i ho jura per la llacuna Estígia. (conduir carro Sol i manar els cavalls alats x un dia).
- Apol·lo li explica els perills:
 1. Forta pujada = fuatejar cavalls.
 2. Alçada de por, pendent = controlar cavalls.
 3. Estrelles roden al cel + bèsties ferotges (signes zodiacs)
 4. Els cavalls treuen foc i són ferotges.
- Li diu que canviï el desig però es nega.
- Puja al carro (fet x Vulcà: or, argent, pedres precioses).
- Surt Aurora = es fa de dia.
- El pare unta el rostre del seu fill amb un ungüent diví x protegir-lo de les flames (dia) i li col·loca corona de raigs als cabells.
- Cavalls: Piroent, Eous, Etó i Flegont
- Apol·lo li dona uns consells: bàsicament que no es desvii del camí.
- Els cavalls es descontrolen pel canvi de pes i es desvien.
- Es topa amb la serp, els cavalls amb l'escorpí i ho cremen tot.
- Els pobles etiops es tornen negres i Líbia en un desert.
- Les nimfes ploren.
- rius (Nil d'Egipte, Rin, Ròdan, Tiber i Po itàlia).
- Llum entra Tàrtar (reialme morts), Zeus es queixa i dispara un llamp contra ell deixant-lo mort.
- Cau al riu Po i es nàiades d'Hespèria l'enterren.
- Apol·lo provoca un dia sense sol i Climene el busca per tot el món.
- 4 dies = germanes ploren i es transformen en salzes (arbres ploraners).

RAPTE D'EUROPA

- Europa va a jugar amb unes noies de Tir, país de Sidó.
- Zeus es converteix en toro blanc. Aparença bona.
- Europa filla Agènor.
- Ella veu q és un toro maco, li dona flors i ell li llepa les mans.
- Ella es puja al seu llom i ell es va allunyant fins que se l'emporta.
- Es troben a Creta i Zeus torna a la seva aparencia normal.
- Agènor mana al seu fill Cadme (germà) anar-la a buscar.
- Si Cadme no tornava amb ella, el desterrava.

NARCÍS

- Fill de nimfa Liríope i riu Cefís.
- Mare va a Tiresies: el nen viurà molt si no s'arriba a conèixer.
- Narcís 16 anys: el desitjaven les noies. Ell no sentia res per ningú.
- Un dia la nimfa Eco el va veure, castigada per Juno a repetir les últimes paraules. Eco li agrada i el comença a seguir.
- Narcís la rebutja, s'amaga a una cova i es converteix en una pedra.
- Némesis (deessa venjança) diu que ojalà ell s'enamori i sigui rebutjat.
- Narcís s'estira en una font, va beure i va veure una imatge de la qual es va enamorar, creia que era un cos només d'aigua. (ell mateix reflectit).
- Com és el reflexe, no pot tenir l'amor. (aigües Llacuna Estígia).
- No marxa ni que tingui gana ni son ni res.
- Es converteix en una flor groga de pètals blancs (mor). Es va colpejar el pit, es va fondre i es va consumir d'amor.
- Eco l'acompanya fins les últimes paraules.

PÍRAM I TISBE

- Píram el més bell de tots els joves, Tisbe la més destacada de totes les noies d'Orient.
- El que impedia el seu amor eren els bàndols, les famílies.
- Vivien en dues cases contigües a la ciutat de Semiramis envoltades d'una alta muralla de maons.
- Es comunicaven per gestos i senyes. La paret estava esquerdada i només sentien les veus.
- S'escapen de casa, van al sepulcre de Ninus on s'amaguen sota un arbre (alta morera carregada de fruits blancs) al costat d'una font d'aigua freda.
- Tisbe arriba i veu una lleona, marxa corrents i se li cau el vel. leona va agafar el vel i l'omple de sang. Ell arriba i veu la lleona amb el vel i es pensa que se l'ha menjat i es culpa.
- píram agafa el vel, va a l'arbre i es suïcida amb l'espasa que portava.
- Tisbe torna i no acaba de reconèixer l'arbre ja que amb la sang de Píram converteix els fruits foscos i l'arrel tenyeix de porpra les mores.
- Tisbe es suïcida amb la mateixa espasa, abans de morir demana als seus pares que els enterrin junts i que l'arbre continui donant fruits negres.

HERMAFRODIT

- Fill de Mercuri i Citera
- El nodreixen les nàiades al mont Ida, quan fa 15 anys marxa.
- Visita Lícia i Caria i arriba a l'estany de la nimfa Sàlmacis.
- Ella banya els seus membres i es pentina amb una pinta del Citor i consulta les aigües.
- Salmacis s'enamora d'ell però ell la rebutja. Ella el viola.
- Salmacis demana a les nàiades que l'uneixin a ell (home + dona).
- Hermafrodit demana a les nereides que tots els homes que es banyin srtin d'allà mig home.

PERSEU I ANDROMEDA

- perseu lligat les ales als peus volant va passar per Etiopia, va veure una noia amb els braços encadenats a una roca i es va enamorar.
- Cassiopea (filla Andromeda) castigada pel Déu egipci Ammó xq havia dit que era més bella que les Nereides i havia d'oferir en sacrifici a la seva filla.
- Andromeda seria devorada x un monstre marí.
- Perseu parla amb rei Cefeu (pare) i li demana la mà de se filla a canvi de salvar-la. Li recorda que és fill de Zeus i Danae i que ha vençut a la medusa. Els reis li prometen matrimoni i el reialme.
- Perseu li clava l'espasa corba al musle dret i en el dors cobert de cóncaves closques.
- Col·loca el cap de medusa en un jaç de fulles i el petrifica i es converteix en un corall.
- Perseu aixeca 3 altars x 3 déus: esquerra Mercuri - sacrifica vedell
dret Minerva - sacrifica vaca
central Júpiter - sacrifica toro
- Es casen i marxen a Argos, no accepten reialme de Cefeu.

ARACNÉ

- Minerva, Pal·las, Tritònia
- Minerva intervé en el destí d'Aracne perquè Aracne diu que teixia millor que Minerva.
- Pare Aracne: Idmon de Colofó = tenyia la llana esponjosa amb porpra de Focea.
- Mare: morta, semblant al pare.
- Aracne era coneguda pel seu art a les ciutats de Lídia. Vivia a Hipepa.
- Les nimfes abandonaven les muntanyes i els rius per veure com Aracne teixia (impactant).
- Molta gent li deia que havia après de Minerva, ella deia que no i s'ofenia.
- La reta a una competició de teixir.
- Minerva es disfressa de vella i recrimina a Aracne el seu comportament arrogant.
- Aracne la menysprea, diu que no li ha servit de res. Es treu la disfressa i la veu.
- Minerva marxa, faran una compe ja que l'estava advertint.
- Minerva i Aracne comencen a teixir i Minerva veu que està molt bé el d'Aracne i li trenca indignada.
- Aracne es penja i Minerva la salva però li diu que tots els seus descendents tindran pena.
- Minerva li tira un suc d'herba d'Hècate a Aracne i es converteix en una aranya i li diu que continuï teixint.

DÈDAL I ÍCAR

- Dèdal odiava Creta i estava d'exili al mar.
- Construeix un laberint a Creta pel rei Minos, en el qual viu el minotaure (cap de bou i cos d'home).
- Volia tornar a Sicília, la seva terra natal, després de fer el laberint.
- Dèdal i Ícar com sabien el secret del minotaure no podien marxar de Creta, per tant, Dedal li fa unes ales de plomes d'ocell i amb cera d'abella al seu fill i li dona uns consells: que voli darrere seu i que no voli molt amunt (es desfarien pel sol) ni molt abaix (es mullarien per l'aigua).
- Hèlios (sol), Helíades. Faetont i Zeus el veuen volar.
- Ícar no fa cas i vola molt amunt, les ales se li desfan i cau al mar el qual li donen el seu nom "Ícar", Dèdal va enterrar-lo en la sorra d'una petita illa "illa I cària".

FILEMON I BAUCIS

- És una parella d'ancans mortals.
- Júpiter i Mercuri eren dos déus que van baixar a la terra disfressats d'ancians per comprovar la pietat dels mortals.
- Tot el poble els va rebutjar menys ells. Els van oferir un llit on descansar i menjar.
- Quan van veure que el vi mai s'acabava van descobrir que eren déus i ho van afirmar.
- Els déus els hi van explicar i els hi van demanar que pugessin al cim de la muntanya amb ells, després van inundar tot el poble menys la cabana on vivien els ancians i els van concedir un desig.
- El desig que van demanar va ser ser sacerdots del temple i morir junts. Finalment van ser convertits en arbres amb els trons molt junts.

ORFEU I EURÍDICE

- parella
- Eurídice va al camp amb les nàiades i li pica un escorçó o serp i mor.
- Orfeu (flautista) baixa al reialme morts i amb la flauta els toca a Persefone i Hades i els commou però no només a ells sinó a tots. Aquells q eren castigats deixen de fer les coses (Tantal, Íxion, Bèlides i Sísif).
- Li diuen q pot agafar Eurídice amb 1 condició: quan estiguin apunt de sortir no miri enrere.
- Ell li parlava però no contestava per tant, quan estaven a punt de sortir es va girar ja que es pensava que no estava. I se la van endur.
- Ell va tornar per buscar-la però li van negar, va ensenyar a tothom a estimar. Es va tornar gay :).

MIDAS

- Rei de Frígia el qual va acollir a Silè, amic del déu Dionís.
- Quan el rei va saber q silè era un dels companys dels rituals sagrats de Dionís va fer una festa de 10 dies.
- Quan Dionís va trobar al seu amic va voler recompensar Midas amb un desig (q tot el q toqués es convertís en or).
- Mides per comprovar q era veritat va anar tocant tot (branca alzina, pedra, terrós, espigues seques i poma).

- Mides es va adonar de q no havia sigut un bon desig ja que no podia ni menjar i va suplicar a Dionis q li treïés aquest poder, ell li va dir que havia d'anar al riu que hi havia a la vora de sardes i fer el camí contrari al de la corrent de l'aigua fins que arribés a les deus del riu. Una vegada allà, el rei havia de netejar el seu cos i la seva culpa en una font escumejant i d'on sortia l'aigua amb més força.
- Midas va abandonar el palau i l'avarivia i va marxar a viure als boscos venerant al déu Pan.
- Midas va participar en la disputa entre el déu Pan i el déu Apol·lo ja que pan es va atrevir a jactar-se dels cants d'Apol·lo.
- Midas en saber el veredicta a favor d'Apol·lo, el va criticar i com a Delos no li va agradar el seu comportament, va transformar les orelles de Midas en orelles d'ase.
- El servidor de Midas, que li tallava els pels de les orelles, no volia traïr al seu amo, però tampoc podia aguantar el secret i ho va explicar a la terra.
- va fer un forat al terra i va explicar tota la història i després de desfogar-se, va tancar el forat. Més tard, allà va créixer un bosc de canyes tremoloses, que amb el buf del vent, van narrar els fets del rei Midas.

EL MITE D'ORFEU

- Orfeu és el poeta i músic per excel·lència. El mite parla de la utilitat de la poesia i de la funció màgica de la música.
- Orfeu és un heroi que baixa al reialme dels morts, tòpic literari de l'heroi que arriba a llocs inaccessibles als altres homes.
- Orfeu busca la seva esposa, el mite tracta el tema de l'amor, el matrimoni, de la fidelitat. L'amor més enllà de la mort.

APOL·LONI DE RODES

Orfeu (fill de Calíope, musa de la música). Va participar en l'expedició dels argonautes (marcava ritme remers, calmava les onades de la tempesta i va superar el cant de les sirenes). La música d'Orfeu commovia la natura i va tenir efectes d'encanteri sobre roques, rius i arbres.

APOL·LADOR

Orfeu (fill de Calíope i Apolo)

Efecte de la música sobre roques i arbres.

Va morir la seva dona i va baixar a l'Hades a buscar-la.

1 condició: no mirar enrere, mal fia i la perd. Orfeu mor a mans de les mènades.

OVIDI A LES METAMORFOSIS

Eurídice va morir a l'ésser mossegada per una serp mentre fugia de Aristeu; altres, que el fet fatal va ocórrer mentre passejava amb Orfeu.

A les ribes del riu Estrimón, Orfeu es lamentava amargament per la pèrdua d'Eurídice. Orfeu va tocar cançons tan tristes i va cantar tan llastimosament que totes les nimfes i tots els déus van plorar i li van aconsellar que baixés a l'inframón a la recerca de la seva estimada. Durant el camí en les profunditats de l'inframón, Orfeu va haver de sortejar molts perills; emprant la seva música, va fer aturar-se els turments de l'inframón (per primera i única vegada), i, arribat el moment, va estovar els cors d'Hades i Persèfone, que van permetre a Eurídice que tornés amb Orfeu a el món dels vius, però amb la condició que ell

caminés davant d'ella i no mirés enrere fins que haguessin arribat al món superior i els raigs de sol banyessin a la dona.

Malgrat les seves ànsies, Orfeu no va girar el cap en tot el trajecte. Orfeu i Eurídice van arribar finalment a la superfície. Llavors, ja a la desesperació, Orfeu va tornar el cap per veure la seva estimada; però ella encara no havia estat completament banyada pel sol, i encara tenia un peu en el camí de l'inframón, així que es va esvaïr en l'aire, i aquesta vegada per sempre.

Segons relata Plató, els déus de l'infern només van presentar a Orfeu una aparició d'Eurídice. No li van lliurar al seu amant perquè els semblava que es mostrava covard, i no havia tingut la gosadia de morir per amor, sinó que havia buscat el mitjà de penetrar amb vida a l'Hades.

Orfeu va seguir cantant, les mènades salvatges el van matar, la natura a la que Orfeu havia donat vida amb la seva música, van mostrar el seu dolor. Dionís va castigar les mènades i les va transformar en alzines.

L'EXÈRCIT ROMÀ

IMPORTÀNCIA:

- Instrument d'expansió ocupant i defensant les províncies.
- Va ajudar a la romanització de les províncies (veterans instal·lats).
- Van transmetre les virtuts romanes: patriotisme, valor, austeritat, disciplina...

EXÈRCIT ÈPOCA MONÀRQUICA

En cas de necessitat es feia un sorteig entre les 3 tribus. Agafaven 300 genets i 3.000 soldats. El rei manava: Servi Tul·li va fer un reclutament forçós. Va formar:

- Infantesa lleugera (+ pobres): llancen pedres, pals i es retiren.
- Infanteria: javelina, espasa, escut, casc.
- Cavalleria: els més rics amb cavall.

REFORMA DE MÀRIUS

- Va organitzar l'exèrcit en legions, centúries...
- Va donar armes a tots els soldats i els va adiestrar.
- Va crear un exèrcit professional i permanent amb tropes auxiliars (soldats de fora Itàlia).

ARMES SOLDATS ROMANS

Galea: casc (metall/cuir)

Lorica: armadura

Scutum: escut (fusta/cuir)

Clipeus: escut (rodó/bronze)

Gladius: espasa (curta)

Pilum: javelina

Hasta: llança de genets

Tunica: túnica curta

Sagum: capa

Caligae: sabates

Impedimenta/Sarcinae: bagatge, equipatge / 1.bossa amb queviures (blat, formatge, cansalada...) 2. Flassada/Manta 3. vi i aigua 4. pic i pala 5. estris per cuinar.

QUI MANAVA

El còsol o pretor era el general en cap. L'ajudaven els legats (ambaixadors).

Tribunus militum (tribú dels soldats) 6 a cada legió de bona família, fills de senadors o generals.

Els Centurions manaven la centúria (60), autèntics professionals de la guerra, més experimentats, més en contacte amb els soldats.

COMANDAMENT DE LA CAVALLERIA

Tribunus celerum (tribú dels ràpids) manava la cavalleria.

Praefectus alae manava l'ala de la cavalleria.

Decurió manava la decúria (alternativament un dels 3 decurions manava l'esquadró).

ENTRENAMENT SOLDATS ROMANS

1. Exercicis per mantenir una bona forma física (córrer, saltar i cursa d'obstacles). Feien marxes de 28 km amb un pes de 30 kg.
2. Instrucció militar: avançant mantenint les fileres, maniobres tàctiques militars.
3. Ús de les armes: espasa, llança i javalina/escut.

CONSTRUCCIÓ DEL CAMPAMENT

L'exèrcit romà sempre acampava per la nit. El tribú i alguns centurions escollien el lloc adequat i marcaven els límits del campament. Solia ser en un lloc elevat amb terrenys provistos d'aigua i pastura.

Cavaven un fossat (fossa) de 4 metres de profunditat i 4 d'amplada. Alçaven un mur (agger) i s'hi aixecava una tanca feta amb troncs (vallum). Es deixava un espai (intervallum) de 60 m. etres.

REPÀS LITERATURA GREGA

Poesia èpica era de composició i transmissió oral que cantaven els aedes, inspirats per les muses, en palaus i places públiques sobre gestes d'herois acompanyats per un instrument de corda.

Els aedes, capaços de recitar de memòria molts versos, tenien un repartiment d'arguments (amb herois, déus, reis...) i usaven epítets fixos i fórmules (expressions fetes que es repetien). Escrita en versos hexàmetres dactílics va influir sobre l'èpica llatina (Eneida - Virgili). Transmetia una saviesa i coneixement pràctic de les coses.

Poesia Èpica (VIII a.C)

Homer

- Ilíada i Odissea (argument i diferències)
- Personatge llegendari (VIII a.C) - aede de Quíós.
- Va recollir totes les històries en la llengua homèrica.

Argument

Ilíada: narra els fets d'Ilion (Troia), la còlera d'Aquil·les (amb Briseida, Pàtrocle, Hector, Retorn cadàver a Príam...)

Se'ns relaten episodis de la Guerra de Troia.

Odissea: 1 Telemàquia - aventures Telèmac buscant pare / 2. Aventures Odisseu - país Feacis relat aventures / 3. Arribada a Ítaca - pretendents, arc...
Ens explica el retorn d'Odisseu a Ítaca

Diferències

Ilíada:

- Guerres i lluites
- Narració cronològica
- 1 escenari - Troia
- Herois forts, valents...
- Déus apassionats (2 bàndols)
- Temes propis d'un poble guerre

Odissea

- Aventures (novel·lesca)
- Records (1ª, 3ª persona)
- Diversos escenaris (reals i fantàstics)
- Herois supervivents (astut, intel·ligents)
- Atenea / Posidó
- Temes propis d'un poble mariner (fidel...)

Drama: tragèdia i comèdia (V a.C)

Èsquil

- Creador tragèdia / trilogies / temes
1. **Els Perses "Guerres Mèdiques"**
 2. **Set contra Tebes (Polinices i Eteocles)**
 3. **Prometeu encadenat (Prometeu / foc / fetge i àguila / Heracles)**
 4. **Orestíada (trilogia Agamemnon / Clitemnestra / Orestes / Electra)**

1. Els Perses "Guerres Mèdiques"

La batalla de Marató

Artaphernes va prendre part de l'exèrcit persa i assetjà Erètria. La resta de l'exèrcit va navegar amb Datis i va desembarcar a la badia de Marató. L'exèrcit atenenc, entre 9.000 i 10.000 homes, era comandat per Cal·límac, el polemarc, i els seus deu generals tribals, i va marxar cap al nord des d'Atenes. Quan en Cal·límac va saber que els perses havien desembarcat a la badia de Marató, va girar camí i va arribar a la vall d'Avlona, on acampà el seu exèrcit davant l'altar d'Hèracles. Mil plateans es van unir a ell allà.

Com que era obvi per la disposició dels perses que no pensaven marxar contra Atenes, els atenencs van esperar els espartans. Durant vuit dies, els dos exèrcits romangueren pacíficament un davant l'altre.

El novè dia els atenencs saberen que Erètria havia caigut per traïció. Això significava que ara tenia ja Artaphernes llibertat de moviments, i que podria atacar Atenes. El 21 de setembre, l'exèrcit atenenc sortí a confrontar els perses. Això va ser probablement una decisió combinada dels generals, tot i que Heròdot diu que hi havia rotació de dies en comandància de cada general i que era en Milcíades el general que manava en aquell moment, i qui va jugar un paper important en convèncer els altres que ataquessin. Segons Heròdot, cinc estratègs van votar a favor d'atacar i cinc van votar en contra; en Cal·límac, el polemarc, va donar el vot decisiu en favor de l'ofensiva.

Com que la majoria de la infanteria persa eren arquers, el pla grec era avançar en formació fins a arribar al límit de l'efectivitat dels arquers, uns 200 metres, i després avançar desdoblats per tancar files ràpidament i fer entrar en joc la seva infanteria pesant. Això comportava que amb quasi tota seguretat haurien d'acabar lluitant en files desordenades, però això era preferible a donar més temps als arquers perses. El centre grec es va reduir a

possiblement quatre rangs, dels vuit habituals, per tal d'estendre la línia i evitar que la línia persa superés els grecs. Les ales mantingueren els seus vuit rangs.

Els infants pesants grecs, o hoplites, estaven molt més cuirassats que les tropes perses i la pica que els grecs portaven els donava més abast que les llances curtes i les espases dels infants perses. L'avantatge persa venia de l'arc que molts d'ells portaven, però va ser parcialment neutralitzat per la superioritat de l'armadura grega.

A mesura que els grecs avançaven les seves ales es posaren davant el centre, que estava sota foc intens dels arquers. Mentre es tancava la formació, alguns perses aconseguiren entrar als espais resultants i feren retrocedir el centre. El retrocés grec al centre, a part de portar els perses cap endins, també va dur les ales gregues cap a l'interior, escurçant la línia grega. El resultat sorprenent va ser un moviment de pinça, i la batalla va acabar quan l'exèrcit persa, escomès fins a la confusió, va desbandar-se en pànic cap als seus vaixells i els perses foren perseguits pels grecs.

Batalla de les Termòpiles

Aquesta batalla va tenir gran importància a nivell naval, ja que va suposar un dur revés per la flota del rei Xerxes. La Batalla de les Termòpiles, l'any 480 aC, va ser la primera batalla de la Segona Guerra Mèdica, i en ella, una aliança de ciutats-estat gregues van lluitar contra els invasors perses en el pas muntanyenc de Thermopylae. Molt sobrepassats en nombre, els grecs van aguantar l'avenç persa durant set dies. Leònides I, el rei espartà comandava l'exèrcit, va lluitar contra l'enemic, comandat per Xerxes. L'atac persa fou rebutjat reiteradament per l'espartà Leònides fins que un pastor de Malis anomenat Efiltes, va ensenyar als perses un pas de muntanya que va permetre als atacants rodejar el pas i deixar assetjat a Leònides; aquest va fer retirar al contingent i es va quedar disposat a morir amb només els espartans, i la gent de Tèspies i Tebes, i va avisar a la flota atenenca que es va poder retirar al sud pel canal d'Euripos. Els tebens van depositar les armes però els soldats d'Esparta i Tèspies van morir lluitant.

La resistència donada pels exèrcits dirigits pels espartans va donar a Atenes la possibilitat de preparar la batalla i vèncer definitivament als perses a la batalla de Salamina. Quan el comandant persa Hidarnes va comunicar la caiguda de les Termòpiles, la flota atenenca ja s'havia pogut retirar. Mentre la flota persa havia atacat les posicions navals atenenques que boquejaven el pas entre l'illa d'Argironesos i el Cap Cefala a Eubea; els atenencs van resistir tres dies i els enfrontaments són coneguts com a batalla d'Artemísion o de Cap Artemísion, sense deixar cap guanyador i amb pèrdues molt elevades per ambdues parts. Els perses van poder avançar cap al centre de Grècia i les ciutats es van sotmetre a Xerxes; alguna va decidir resistir i fou cremada com Aba a Fòcida, Tèspies i Platees a Beòcia. L'exèrcit persa va entrar a l'Àtica on la població civil fou evacuada cap a les illes Egina, Salamina i Trezené.

Batalla de Salamina

La flota grega es va concentrar al golf de Salamina, mentre que a l'istme de Corint es va aixecar un mur per cobrir l'accés per aquell costat. Quan els perses van entrar a Atenes hi van trobar només 500 persones i una petita resistència a l'acròpoli. La flota persa es va estacionar a Faleros i la grega (més de 300 naus de les que vora 200 eren atenenques, 20 calcidies, 10 d'Ambràcia, 10 de Leucas, 1 de Crotona, i la resta de diverses illes) a Ambelaki al nord de la península de Cinosura; els caps de la flota volien retirar-se a Ceneira per unir-se a l'exèrcit de terra, però l'estrateg atenenc Temístocles volia lliurar la batalla a Salamina i

va ordir un estratagema: el seu esclau Sicinos, que era d'origen persa, fou enviat a Xerxes, al que va comunicar que Temístocles era partidari de reconèixer al rei de reis i que la flota grega es volia escapar i que per això havia d'atacar immediatament; Xerxes el va creure i va ordenar l'atac; els soldats perses van desembarcar a Psitàlia amb la missió de capturar als naufrags grecs i mentre la flota es va introduir des l'est a l'estret de Salamina, tancant la sortida per l'est del golf, i el contingent egipci va donar la volta a l'illa pel sud i va tancar la sortida per l'oest; els vaixells perses, potser uns 800, es van situar amb moviments nocturns entre l'illa de Geòrgios i Psitàlia, amb la proa cap al sud, mentre els grecs (amb els atenencs a l'esquerra i naus d'Egina a la dreta) enfilaven la proa cap al nord.

La batalla fou inevitable, ja que els grecs no es podien retirar i es va lliurar el 20 de setembre. La batalla va decantar-se pels grecs quan va morir el rei de Cilícia Siemesis, que manava el centre; la mort d'Ariabignes que manava l'ala esquerra va obligar els perses a fugir. La batalla va durar 12 hores, des del matí fins al capvespre. Els perses van perdre unes 500 naus i les que van quedar es van retirar cap a l'Hel·lespont. Xerxes es va retirar amb l'exèrcit cap a Tessàlia on va deixar el comandament a Mardoní i va tornar a Pèrsia. Mardoní va enviar a Atenes al rei de Macedònia amb les seves condicions per la pau, però Temístocles va rebutjar negociar. Palene i Olint (Olintos) a la Calcídia es van revoltar i els perses van poder reconquerir la segona però la primera va resistir.

Batalla de Platees

Quan Xerxes va arribar a Pèrsia es va trobar amb la usurpació del caldeu Samoserba a Babilònia, contra qui va haver de lluitar i quan ja havia aconseguit pacificar el país va arribar la notícia de la derrota de Mardoní a la Batalla de Platees (26 de setembre del 479 aC) seguida de la derrota de la flota a la Batalla de Mícale (al Cap Mycale) al novembre del mateix any 479 aC. Aquestes derrotes van provocar que més ciutats i illes es revoltessin contra Pèrsia i moltes van subscriure tractats amb Atenes que garantiria la seva independència, origen de la Lliga Marítima Atenenca o Lliga Hel·lènica. Xipre es va fer independent i no fou reconquerit per Pèrsia fins al 466 aC.

2. Set contra Tebes

Va ser una coalició formada per Polinices amb l'objectiu de conquerir Tebes d'on havia estat expulsat pel seu germà Eteocles (fills d'Èdip) ja que havien decidit repartir-se el reialme un any i Eteocles es va negar a cedir-li. Polinices va marxar exiliat a Argos on va ser acollit pel rei Adrast el qual va casar la seva filla amb Polinices i va reunir un exèrcit per atacar Tebes. El missatger va dir a Eteocles que set guerrers, valents i impetuosos (d'entre ells Polinices) havien jurat destruir i saquejar amb violència la ciutat de Cadmos o bé morir noblement en el combat. "*Col·loca als teus millors guerrers a les sortides de les portes*".

Va arribar Polinices amb l'exèrcit d'Argos comandat pel rei Adrast.

Es van celebrar 7 combats a cada una de les 7 portes de Tebes. A la mateixa porta van coincidir els dos germans i es van matar mútuament. Adrast es va retirar, Creont (germà de Iocasta) es va convertir en rei de Tebes.

3. Prometeu encadenat

Prometeu és clavat i encadenat en una roca del Caucas per Hefest, seguint les ordres de Zeus. El Poder i la Força hi són presents per assegurar-se que es compleixen les ordres de Zeus. Prometeu es lamenta.

Les Oceànides (filles d'Ocèan) mantenen un diàleg amb Prometeu i també es lamenten de la seva sort. Prometeu explica les causes del seu càstig. També entra en escena Ocèan per aconsellar-lo, però és inútil.

Prometeu explica quins són els beneficis que ha donat als humans, quin ha estat el canvi de la civilització amb avenços com el foc, tècniques artesanals, ramaderia i agricultura, caça i pesca, la medicina, etc.

Io entra en escena, ja convertida en vaca. Explica la seva història, l'amor de Zeus envers ella i la fúria d'Hera. A continuació, Prometeu pronostica el futur de Io, concretament el llarg viatge que haurà de seguir abans d'acabar amb el seu patiment.

Hermes entra en escena i amenaça a Prometeu a revelar el gran secret (qui destronarà a Zeus) sota un càstig encara més dur: quedar enterrat sota terra i que un àguila devori el seu fetge contínuament (recordem que Prometeu és immortal). Finalment el tità desafia a Hermes, les Oceànides el recolzen fins a la fi i s'acaba complint el cataclisme que el déu missatger ha anunciat.

4. Orestíada

Agamèmnon: En la primera obra de la trilogia, i relata el retorn d'Agamèmnon, rei d'Argos, de Troia a Argos, després de la Guerra de Troia. Al seu palau es troba l'esposa, Clitemnestra, que ha planejat matar-lo com a venjança pel sacrifici de la seva filla, Ifigènia. Més encara, atès que l'absència de l'espòs ha durat deu anys, Clitemnestra ha sucumbit a una relació amb Egist, cosí d'Agamèmnon i descendent d'una branca desheretada de la família, que està determinat a recuperar el tron que creu que en justícia li pertany.

Les coèfores: La segona tragèdia de la trilogia explica la venjança planejada per Electra. Tracta de la reunió dels dos fills d'Agamèmnon i Clitemnestra, Electra i Orestes, que tramen venjar la mort del pare. Electra reconeix Orestes per una marca en la cara durant els funerals d'Agamèmnon. Tot seguit, Orestes mata Egist i la seva mare, Clitemnestra. Aquesta convoca les fúries, que perseguiran Orestes.

Les eumènides: La tercera i última peça de la trilogia mostra com Orestes és portat a judici davant el tribunal diví. Les Eumènides narra com Orestes, Apol·lo i les Fúries compareixen davant un jurat d'atenesos conegut com a Areòpag ('roca de Llauris', un pujol rocós pla al costat de l'àgora atenesa on el tribunal d'homicidis d'Atenes celebrava les seves sessions), per decidir si l'assassinat de Clitemnestra per part del seu fill, Orestes, li fa mereixedor del turment que li infligeixen. Orestes és declarat innocent gràcies a l'ajuda d'Apol·lo i d'Atena.

Sòfocles

- Situació límit / personatges antagònics, de gran caràcter / ironia tràgica
- 1. **Aiax (armes d'Aquil·les / bogeria Atenea / suïcidi)**
- 2. **Filoctetes (armes d'Hèracles / Paris ferit)**
- 3. **Edip rei (mata el seu pare Laios i es casa amb la seva mare Iocasta)**
- 4. **Antígona (enterrament Polinices / prohibició Crepnt)**
- 5. **Electra (germana d'Orestes, instigadora)**

1. Aiax

L'obra comença amb Àiax enfurismat perquè, després de la mort d'Aquil·les, els líders grecs han decidit donar la seva armadura a Ulisses en lloc d'ell. Sentint-se insultat per no haver rebut aquest honor, decideix matar-los per venjar la humiliació. Per evitar-ho, la deessa Atena l'embruixa i li fa creure que un ramat d'ovelles és l'exèrcit grec. Àiax es llença sobre el ramat i en mata moltes ovelles fins que s'adona de l'engany.

Avergonyit davant de la resta dels guerrers grecs Àiax es planteja suïcidar-se, però la seva esposa Tecmessa li suplica que no deixi sols a ella i al seu fill Eurísaces. Àiax deixa el seu escut al seu fill i marxa de casa dient que va a purificar-se i enterrar l'espasa que li havia donat Hèctor. Aleshores arriba al campament un missatger enviat per Teucres, el germà d'Àiax, i explica que l'endeví Calcant ha profetitzat que Àiax moriria avui si sortia de casa. Tecmessa i els soldats proven de trobar Àiax, però no són a temps d'evitar-ne el suïcidi: havia enterrat l'espasa, però deixant la fulla dreta per deixar-se caure a sobre.

2. Filoctetes

Com en gairebé totes les tragèdies gregues, l'obra anava dirigida a un públic per a qui ja era familiar el mite de Filoctetes. Aquest heroi havia estat un dels pretendents d'Hèlena que s'embarcà, amb set vaixells, cap a Troia. Quan l'estol grec va ancorar a Crise va entrar sense adonar-se'n a l'espai sagrat d'un temple. La serp que el protegia li ferí el peu i el deixà esguerrat. Com que els crits de dolor de Filoctetes minvaven la moral i la ferida feia fortor, els cabdills van resoldre abandonar-lo a l'illa de Lemnos.

Deu anys més tard, l'endeví Hèlenos va predir que Troia només podria ser conquerida amb l'ajuda de Filoctetes i el seu arc, un regal d'Hèracles. Davant de la necessitat de recuperar Filoctetes, Odisseu i Neoptòlem s'embarcaren cap a Lemnos.

Odisseu i Neoptòlem arriben a l'illa de Lemnos per intentar que Filoctetes torni amb ells al setge de Troia. Odisseu explica el seu pla a Neoptòlem: aquest fingirà que s'ha enemistat amb els capitosts grecs i que està tornant cap a casa després d'haver-se enemistat amb Odisseu, oferint-li l'oportunitat de marxar de l'illa amb ell.

Filoctetes escolta Neoptòlem i es creu la història, permetent que Neoptòlem contempli l'arc d'Hèracles. Amb l'oportunitat de robar l'arc a l'abast, la consciència de Neoptòlem el fa dubtar. Apareix Odisseu i s'inicia un debat que acaba amb la decisió de Neoptòlem de tornar l'arc a Filoctetes. Odisseu fuig, i Neoptòlem intenta convèncer que Filoctetes vagi a Troia. Tot i que no ho aconsegueix, accepta permetre a Filoctetes a abandonar de l'illa, exposant-se a la ira dels seus compatriotes aqueus.

Tanmateix, quan estan a punt d'abandonar l'illa, apareix Hèracles des del regne dels morts i revela que si Filoctetes va a Troia es curarà i els grecs resultaran vencedors. Filoctetes, voluntàriament, decideix anar a Troia.

3. Èdip rei

Polidor, fill de **Cadmos**, va ocupar durant poc temps el **tron de Tebes**, va passar a **Làbdac**, el **coix**, fill que havia tingut amb Nicteis. Quan va **morir**, el seu fill **Laios** encara no tenia **un any** d'edat i el **tron** el va ocupar **Licos** (germà Nicteis i Nicteu). Els dos germans **Amfion i Zetos, néts de Nicteu**, van usurpar el **poder** per **venjar** a la seva mare **Antíope** i van condemnar a l'**exili a Laios**. Laios, quan va ser expulsat de la ciutat va anar a **Corint** i va fer **amistat** amb **Crisip**, fill de **Pèlops**. Laios va **raptar a Crisip** davant de Pèlops i aquest després del rapte es va **suïcidar**. Pèlops va llançar una **maledicció** contra **Laios** "**condemno la nissaga dels Labdàcides a la no perpetuïtat, a la seva desaparició**". Laios no només va raptar-lo sinó que va traïr les lleis d'hospitalitat.

Quan **Laios** va tornar a **Tebes** es va **casar** amb **Iocasta**, però el seu matrimoni va resultar estèril. **Laios** va consultar l'**oracle de Delfos**: "**si tens un fill, matarà el seu pare i es casarà amb la seva mare**". Els dos esposos van decidir desprendre's del fill i van encomanar a un **pastor d'abandonar-lo al mon Citeró**. El pastor li va fer un **forat en el taló** i li va passar una **corretja per carregar-lo a l'esquena**. No el va abandonar sinó que el va **entregar a Melibeu**, un **pastor de Corint**. El pastor de Corint el va **donar als pastors de Corint (Pòlib i Mérope/ Peribea)**. El van criar com a **fill** propi. El van anomenar **Èdip (el dels peus inflats)**. Quan ja era **gran** va anar a l'**oracle de Delfos** a preguntar sobre el seu **futur** perquè era fill d'un rei o bé perquè un home el va nomenar fill adoptiu i volia saber la veritat. L'oracle li va dir: "**Mataràs al teu pare i et casaràs amb la teva mare**". Èdip ho va intentar **evitar** i es va **dirigir cap a Tebes**. En un punt o **crúlla de camins** es va trobar a un **home en un carro** i van **discutir**, Edip va agafar l'home del carro i el va **tirar al terra (Laios va morir)** i un dels **esclaus va escapar**.

Tebes estava destruïda per l'**Esfinx** (monstre meitat dona-ocell, potes de lleó i cua de serp). Presentava un **enigma** i **devorava als joves**. L'esclau fugit va dir que Laios era mort i van decidir que el **jove** que **endevinés l'enigma** es **casaria** amb **Iocasta** i obtindria el **reialme de Tebes**. **Creont** (germà de Iocasta), al morir Laios va passar a ser el **rei regent**. **Èdip** va **resoldre l'enigma**, l'**Esfinx** es va llançar dat a baix de la roca i **va morir**. **Edip** finalment, es va **casar** amb **Iocasta** i es va convertir en **rei de Tebes**.

Tirèsies (endeví) li diu a **Èdip** que ell és l'**assassí de Laios**, Èdip **pensa** que **Creont i Tirèsies** el volen **destronar** i que havien fet una **conspiració**. **Iocasta** va posar en dubte la validesa de l'oracle i va explicar que havia dit que Laios el mataria el seu fill i que això no era veritat perquè a Laios l'havia matat un **bandoler**.

Va arribar un **missatger** el qual li va dir que **Pòlib** havia **mort**, Edip es va entristir i el missatger li va dir que no era el seu pare perquè ell l'havia recollit i l'havia portat als reis de Corint. Van buscar l'altre pastor i Èdip es va adonar que l'oracle s'havia complert. Iocasta es va suïcidar penjant-se d'una biga, Èdip amb les agulles del vestit es va ferir els ulls. Pel maltracte rebut, Èdip va maleir els seus fills i va marxar a l'exili acompanyat d'Antígona. Va arribar a Atenes on Teseu li va donar hospitalitat i va morir a Colonos (lloc de naixement de Sòfocles).

COR

- **Felicitat:** final de vida
- **Heroi tràgic:** vençut l'Esfinx, accepta la voluntat dels Déus, no es suïcida.
- **Mirada:** Tiresies cec (Èdip es dona compte d'ella veritat sense veure)
- Món dels Déus per sobre del món dels homes (lleis)
- Recurs **ironia tràgica** (l'espectador sap més que el protagonista i pateix)

CADMOS

- Fundador de Tebes i germà d'Europa (raptada per Zeus - brau - cap a Creta / agenor envia fills a buscar-la / Cadmos oracle de Delfos - vaca amb taques lunars quan s'aturi fundar ciutat.
- Heroi civilitzador que introdueix l'alfabet.

LÀBDAC

- Nét de Cadmos
- Va crear la dinastia dels Labdàcides que són els hereus.

4. Antígona

Creont va decidir enterrar a Etèocles però no a Polinices perquè va voler atacar Tebes amb un exèrcit estranger. El càstig va ser la pena de mort (lapidació).

Antígona, amb una mica de terra i libació va enterrar el seu germà. Va ser descoberta i se la van emportar davant de Creont. Antígona li va dir que era més important seguir les lleis no escrites dels Déus, vàlides per sempre que les lleis dels homes segons la seva voluntat.

Creont va imposar el càstig d'enterrar-la viva, tancar-la a una cova per eliminar la responsabilitat directa de la seva mort. Antígona es va suïcidar amb una corda. Hèmon va suplicar al seu pare per la seva promesa Antígona però no ho va aconseguir. Al final Tirèsies va convèncer Creont que per evitar la ira dels Déus havia d'enterrar Polinices i va acudir a salvar a Antígona. Quan Hèmon va veure-la morta, va intentar matar al seu pare però no ho va aconseguir i es va suïcidar. Quan Creont va tornar a casa seva la seva esposa Eurídice també s'havia suïcidat.

5. Electra

Abans de marxar cap a Troia, Agamèmnon havia sacrificat la seva filla menor Ifigènia a Àrtemis per impetrar la protecció dels déus en la guerra. Després de deu anys de guerra, Agamèmnon va tornar a Micenas portant al seu concubina Cassandra com a botí de guerra quan Electra es trobava absent de el regne. Agamèmnon i Cassandra van ser assassinats per Egisto, l'amant de Clitemnestra, segons unes versions; per la mateixa Clitemnestra, segons altres, o per ambdós. Algunes fonts afegixen que també van ser assassinats Telédamo i Pélope, els dos fills bessons que Cassandra li havia donat a Agamèmnon. A el germà menor d'Electra, Orestes, que llavors era un nen, el van salvar la seva dida Arsínoe¹ o la pròpia Electra. Orestes va ser portat a Fanote, en la Muntanya Parnàs, on el van confiar a el rei Estrofió. Quan Orestes va complir vint anys, l'oracle de Delfos li va ordenar tornar a la seva pàtria i venjar la mort del seu pare.

Segons la dramatització d'Èsquil, Orestes es va trobar amb Electra davant la tomba d'Agamèmnon, on tots dos havien anat per rendir honres fúnebres al seu pare; es van reconèixer i es van posar d'acord perquè Orestes vengés al seu pare.⁵ Amb l'ajuda de Pilades, fill del rei Estrofió, Orestes mata la seva mare, que el maleeix, i a l'amant d'aquella, en algunes versions amb ajuda de Electra. Després del crim embogeix i és perseguit per les Erínies, (o Fúries) -la culpa- la missió és castigar les transgressions dels llaços de pietat familiar, i que, no obstant això, no assetgen Electra.

Orestes, a qui les Erínies empenyen cap al suïcidi, es va refugiar al temple d'Apol·lo a Delfos. Encara que Apol·lo li hagués ordenat venjar-se, el déu va ser incapaç de protegir-lo de les conseqüències de les seves accions. A la fi, Atena el va rebre a l'Acròpolis d'Atenes i va arreglar un judici davant 12 jutges àtics: Les Erínies van reclamar la seva víctima; ell va presentar com a atenuant les ordres d'Apol·lo; els vots dels jutges estaven equitativament dividits, però Atena va donar el seu vot de qualitat a favor de l'absolució.

En la versió d'Eurípides (Ifigènia a Tauros), Orestes és conduït per les Fúries fins Tauros, al Mar Negre, on la seva germana Ifigènia (que no havia mort realment en el sacrifici que va ordenar el seu pare) es trobava recollida pels seus semisalvajes habitants. Ifigènia, Pilades i Orestes haurien escapat junts dels Tauros i les Fúries haurien cedit llavors en la persecució per la reunió de la família. Electra a aquesta versió s'hauria casat amb Pilades.

Eurípides

- Protagonistes dones / crítica als déus / atzar, sort / recurs déus ex machina
- 1. **Medea (Jason / Glaucè / Creont / assassinat fills)**
- 2. **Hipòlit (Fedra, esposa de Teseu / acusa Hipòlit, es suïcida / Hipòlit mor)**
- 3. **Les Bacants (Penteu / prohibició culte Dionís / mare i germanes el maten)**
- 4. **Troianes / Hècuba (esposa Príam) / Andròmaca (esposa Hector) / Helena (esposa Menelau i raptada per Paris) / Ifigenia (filla Agamemnon / sacrifici)**

1. Les aventures de Jàson

HISTÒRIA DE JÀSON I EL TOISÓ D'OR

Teòfana (filla de Bisaltes, rei de Tràcia) era bellíssima i tenia nombrosos pretendents. Posidó (rei del mar) la va raptar en el seu carro i se la va endur a l'illa de Crumissa. Posidó, per evitar que els seus pretendents la trobessin, va transformar-la en una ovella. Ell es va transformar en moltó i va convertir en un remat tots els ciutadans de Crumissa. Posidó la va deixar embarassada i van tenir un xaiet amb la pell d'or (toisó d'or). Com els pretendents van començar a sacrificar les ovelles per alimentar-se, Zeus va ordenar portar el xaiet a Grècia prop de Micenes. Aviat es va convertir en un moltó i el van anomenar Crisomalo.

Ino estava més gelosa dels seus fillastres i va fer un pla, va fer encendre focs a les cavernes sota els graners i el blat i l'ordi que s'hi guardava es va ssecar, això va fer preveure una gran plaga de fam a tota la regió, calia sacrificar a Zeus els fills de Nefele, Frix i Hel·le. Atames (rei d'Orcomen) va preparar un sacrifici dels nens en benefici del poble. Nefele va demanar ajuda als Déus. Zeus va enviar a Hermes, va portar el moltó (xaiet) des de Micenes fins a Orcomen i va rescatar els nens que van sortir volant. Frix i Hel·le estaven damunt el moltó, Hel·le va caure al mar (Hel·lespont) i Frix va anar fins la Còlquida on va sacrificar el moltó a Zeus i li va donar la pell d'or a Eetes (rei de la Còlquida). La va penjar d'una alzina en el bosc sagrat d'Ares, vigilada per un drac insomne.

La Còlquida era governada per Eetes (germà de Circe). Tenia dues filles: Medea (bruixa) i Calcíope (casada amb Frix).

Aquest mite fa referència al signe zodiacal Aries. Zeus en agraïment al moltó va col·locar la seva figura al cel. Les estrelles d'aquesta constel·lació són poc brillants perquè el moltó ja no tenia la pell d'or.

INICI DE LES AVENTURES DE JÀSON

Creteu, rei de Iolcos (Tessàlia). Pèlias (fill de Creont) va destronar el seu germanastre Èson i va regnar.

Èson (pare de Jàson) el va confiar al centaure Quiró al mont Pèlion perquè l'eduqués i l'ensenyés a caçar i lluitar.

Jàson va tornar a Iolcos per reclamar el tron i va ajudar a una vella a creuar el riu Anaure. La vella era la deessa Hera, la qual el va ajudar, Jàson va perdre una sabata.

Pèlias es va espantar al veure'l perquè va arribar amb una sandàlia i l'oracle havia dit que l'home que tornés amb una sandàlia el destronaria.

Pèlias li va prometre que li tornaria el tron si li portava el velló d'or que era a la Còlquida. Pèlias pensava que moriria en l'intent però Jàson va acceptar per demostrar el seu valor com a guerrer i heroi.

Jàson va reclutar 50 companys. Argos va construir una nau ajuda't per Atenea que els va donar un tros de fusta sagrada d'una alzina de Dodona que parlava. La nau s'anomenava Arga i els mariners de l'Argo s'anomenaven Argonautes.

LA PRIMERA AVENTURA DE JÀSON I DELS ARGONAUTES

Van arribar a l'illa de Lemnos. Hipsípila (filla del rei Toont) eia que en aquesta illa només hi vivien dones perquè els homes havien repudiat les seves dones i preferien les presoneres tràcies que havien marxat amb elles a Tràcia i havien abandonat Lemnos.

Realment el que havia passat era que Afrodita havia provocat una gran gelosia i una gran ràbia a les dones, les quals havien matat a tots els homes.

Les dones van veure que els calia homes per treballar al camp i tenir fills. Incitats per afrodita es queden a l'illa de Lemnos, cadascun a casa d'una dona.

Hèrcules amb ajuda d'Atalanta recorda als argonautes el motiu del seu viatge i els arrossega des del llit fins la nau.

Hilas amb el càntir de Bronze va ser raptat per les nimfes. Pòl·lux va matar Àmic (rei de Bèbricos) i els companys ataquen als argonautes, que els guanyen.

Fineu era un vell endeví, cec, turmentat per les Harpies. Havia estat castigat pels Déus per revelar els seus secrets. Les Harpies eres monstres femenins alats que li treien el menjar o l'embautaven amb els seus excrements. Fineu va demanar als argonautes que l'alliberessin de les Harpies perquè un oracle havia dit que l'alliberarien els fills de Boreas.

Van parar taula i van arribar les Harpies. Zetes i Calais les van perseguir per matar-les però Iris va intervenir i va prometre que les seves germanes (Harpies) no tornarien a les Illes Estròfades.

PROFECIES FINEU:

- Anar en compte amb les roques Simplègades (mòbils - s'ajunten i es separen quan algú les travessa). Tenen ajuda d'Atenea que les deixa immobils.
- Llarg viatge - visitar molts pobles.
- Arribar al riu Fasis, navegar pel riu fins la ciutat d'Eetes, anomenada Cirta.

ARRIBADA DE JÀSON A LA CÒLQUIDA

Quan arriben al palau, els argonautes són acollits pel rei Eetes i la seva esposa Idia. Hera persuadeix Eros perquè enamori Medea (filla d'Eetes) amb les seves fletxes i així enamorada ajudarà en tot moment a Jàson ja que era una bruixa. Eetes escolta amb ira les propostes de Jason, que diu el motiu de l'expedició dels argonautes. Eetes pensant que ha vingut per destronar-lo, ordena l'acompliment d'una prova:

- Jason haurà de posar el jou a dos braus amb peus de bronze que exhale flames per la boca.
- Llaurar en un sol dia el camp d'Ares.
- Sembrar les dents del drac que es convertiran en homes que haurà de matar.

Si ho aconsegueix, Eetes li promet que li donarà el velló d'or.

CONSELLS DE MEDEA:

- Fer sacrificis a Hecate (divinitat dels mags i bruixes).
- Untar-se el cos i les armes amb un ungüent especial.
- Llançar una pedra al mig dels homes perquè s'ataquin entre ells.

Quan Jàson va superar les proves, el rei Eetes es va adonar que Medea l'havia ajudat i va decidir matar a Jàson i els argonautes pel matí. A la nit, Medea va fugir del Palau i li va dir a Jàson que ella l'ajudaria a aconseguir el velló d'or sempre i quan es casés amb ella.

Medea va adormir el srag/serp amb un encanteri i una branca de ginebró i Jàson va agafar el velló d'una alzina sagrada.

Medea amb el velló d'or, es va dirigir cap a la nau acompanyada del seu germà Apsirt. Eetes es va assabentar i va perseguir la nau. Medea va matar al seu germà, el va trossejar i va llançar els seus membres al fons del mar. Eetes es va aturar per recollir els trossos del seu fill i va abandonar la persecució.

1. Un cop mort Apsirt, els Argonautes fugen a través del riu Istre.
2. L'Argo continua el seu viatge a través del riu Erídan fins el Roine.
3. La fusta parlant d'Atenea diu que han de ser purificats per Circe a l'illa d'Eea pel crim comés contra Apsirt.
4. Circe va purificar Medea i no la va perdonar.
5. Butes salta de la nau encisat per les melodioses Sirenes.
6. Quan els Argonautes s'apropaven a l'illa, Orfeu va tocar la lira i va superar el cant de les Sirenes.
7. Superen els perills de les Roques Errants i d'Escil·la i CARibdis amb ajuda de Tetis i de les Nereides.
8. Arriben a l'illa dels Feacis on tindrà lloc el casament de Medea i Jàson.
9. Una tempesta porta la nau Argo cap al mar de Líbia on els Argonautes hauran de carregar la nau fins el Llac Tritó.
10. A Creta troben Talos, l'home de bronze que protegia l'illa. Medea l'encisa i l'adorm, quan cau es fereix el tornell amb una roca i mor desagnat.
11. Els Argonautes arriben al port de Pàgases a Tessàlia.

Quan Jàson va tornar amb el Velló d'or, Pèlias es va negar a cedir-li el tron. Medea va convèncer a les filles de Pèlias per matar-lo agafant un moltó vell, matant-lo i esquarterant-lo en 13 troços, el va fer bullir en una caldera i el va convertir en un xai jove. Pèlias va demanar a les seves filles que fessin el mateix. Acast va ser el nou rei i va expulsar a Medea i Hàson, els quals van anar a viure a Corint durant 10 anys i van tenir 2 fills.

Jàson després d'arribar a Corint amb Medea, es promet en matrimoni amb Glauce, filla de Creont, rei de Corint. Creont desterra a Medea per evitar que s'oposi al matrimoni, però aquesta li demana de quedar-s'hi només un dia més i ho aconsegueix. Medea simula resignar-se al seu destí i mitjançant els fills envia a Glauce un vestit i una corona d'or, com a presents. Aquesta tan aviat com els fa servir, mor, ja que el vestit estava impregnat amb un verí. Creont abraça en aquell moment la seva filla i també mor per l'efecte del verí. Medea mata els dos fills que havia tingut amb Jàson, perquè el seu dolor sigui insuportable i ella fuig cap a Atenes muntada en un carro de cavalls alats que havia heretat del seu avi el Sol.

2. Hipòlit

Era fill de l'heroi tebà Teseu i de la seva muller Hipòlita, reina de les amazones, o, potser, fill d'Antíope, germana d'Hipòlita. Hipòlit era molt bon caçador i auriga, devot d'Àrtemis, deessa de la caça. Menyspreava totes les dones i, quan la seva madrastra Fedra se'n va enamorar, rebutjà les seves insinuacions. Desesperada, Fedra es va suïcidar i deixà una nota acusant Hipòlit d'haver volgut violar-la. Teseu, creient que el seu fill era culpable, invocà son pare Posidó, déu del mar, perquè castigàs a Hipòlit. Quan el jove conduïa el seu

carro a prop de la costa, Posidó envià un monstre marí que espantà els seus cavalls, que correueren desbocats, per la qual cosa el carro s'estavellà i es va fer bocins. Ferit mortalment fou dut a son pare, qui havia sabut per Àrtemis que el seu fill era innocent. Quan Hipòlit morí s'havia reconciliat amb son pare.

També s'explicava que Àrtemis havia pregat a Asclepi que tornés la vida al jove, i així es va fer. La deessa va dur Hipòlit immediatament a Itàlia, al seu santuari d'Arícia, a la vora del llac Nemi, on se la coneixia com a Diana. Hipòlit es va identificar amb el deu Virbi, company de cacera de Diana.

3. Les Bacants

Un estranger desconegut, que de fet és el déu Dionís (fill de Zeus i Sèmele) disfressat, arriba a la ciutat de Tebes, acompanyat per les seves seguidores, les bacants, representades pel cor, després d'un viatge per Àsia. Penteu, el rei de Tebes, s'oposa vivament al nou culte de Dionís, el qual no reconeix com a déu i li recrimina el seu caràcter immoral. L'endeví i conseller del rei, Tirèsies, adverteix Penteu dels poders de l'estranger Dionís, i li explica que és descendent de Zeus i inventor del vi; però Penteu es nega a escoltar-lo i pretén reprimir violentament les dones de Tebes que s'han posat a seguir el culte i els rituals de Dionís. Llavors, tota una sèrie d'esdeveniments miraculosos comencen a tenir lloc a Tebes. L'estranger Dionís aconsella Penteu assistir discretament a les orgies, els rituals en honor a Dionís. L'enganya i el guia cap al lloc on es troben les bacants vestit de dona. Àgave, mare de Penteu, participa en els rituals orgiàstics i, extasiada, al·lucina, creu que Penteu és una bèstia salvatge, i crida les altres bacants per esquarterar-lo. Quan més tard torna en si, s'adona de la seva equivocació gràcies al seu pare Cadme, qui li revela que Penteu és, en realitat, el seu fill, i se n'adona, així, del tràgic desenllaç. Aleshores, l'estranger Dionís apareix, mostra la seva identitat divina i castiga tota la família.

4. Les Troianes

Després del saqueig de Troia, la flota dels grecs està ràpida a partir, i les troianes estan sent sortejades.

Posidó es lamenta de Troia, la ciutat els murs edificar, a causa de la seva destrucció a mans dels grecs. Davant ell es presenta la deessa Atenea, indignada perquè han tret a Cassandra de el temple on li rendia culte; per això no afavorirà als grecs en el seu retorn, tot i que els donava suport a la guerra.

Hècuba mostra la desesperació dels vençuts.

Pregunta per la destinació de cada troiana, que no pot ser altre que el de malmaridada amb algun vencedor: Andrómaca ha estat assignada a l'fill d'Aquil·les: Neoptólemo; Hècuba, a Odisseu; Cassandra, filla d'Hècuba, a Agamèmnon; Políxena, també filla d'Hècuba, ha de ser sacrificada a la tomba d'Aquil·les. Cassandra entona la seva cançó de noces, la seva himeneo, ple d'odi a Agamèmnon, anunciant que serà aquestes noces la causa de la ruïna de el cap militar dels aqueos.

Els aqueus decideixen matar el fill d'Andrómaca i Héctor despeñándolo des de dalt de la muralla d'Ilión.

Arriba Menelau per portar-se a Helena, i promet matar-la en Esparta, on no volen anar les presoneres per ser el bressol dels seus mals. Hècuba lloa la decisió de Menelau de matar a Helena, mes li adverteix dels encants d'aquesta dona i de la possibilitat que el torni a enamorar en el viatge.

Helena es defensa argumentant que la culpa és de Príam, que no va matar Paris quan va néixer, donant compliment així, tal com estava profetitzat, a la destinació de Troia, que hauria de ser destruïda si no moria el nen. Culpa també a Afrodita, que, en el judici de Paris, li va prometre que, si la jutjava la més bella, li concediria el llit d'Helena. Paris va preferir aquest premi a el d'Atenea, que li oferia la conquesta de Grècia; i al d'Hera, que li oferia Europa i Àsia si la triava.

Hècuba respon a Helena que no va ser Afrodita la vencedora, sinó Afrosine, la luxúria, i que a totes les seves insensateses donen els homes el nom d'Afrodita.

L'obra cobra més dramatisme encara amb el petit cos de Astianacte, el fill d'Héctor i Andrómaca, que és rebut per Hècuba perquè sigui enterrat per instruccions de la seva mare, que ja ha partit.

Acaba la tragèdia amb les instruccions als soldats perquè cremin Troia, i amb la partida de les presoneres a les naus aqueas cap al seu incert destí.

REPÀS LITERATURA LLATINA

GÈNERES LITERARIS

- **Drama** (tragèdia i comèdia)
- **Lírica** (lira, temes, sentiments...)
- **Èpica** (fets heroics, hexàmetres dactílics...)
- **Elegia** (sentiments amor i tristesa)
- **Oratòria** (prosa, discursos, In/Pro...)
- **Historiografia** (fets històrics, magistra vitae, models)

ÈPOCA OCTAVI AUGUST (I a.C - I d.C)

- **Programa polític, social i religiós** (restaurar virtuts primitives, amor a la pàtria, respecte avantpassats, pax augustea, religiositat, retorn al camp...)
- **Cercle d'intel·lectuals:** Mecenàs amb August van crear un cercle per propagar les idees d'August.

VIRGILI

- **Biografia:** Mantua / expropiació terres / va viure a Roma en una casa regalada per Mecenàs. Es va traslladar a Nàpols i va entrar al cercle filosòfic epicuri. Va fer un viatge per Grècia i Àsia Menor per acabar l'Eneida, en tornar, va morir a Brindisi (19 a.C), enterrat a Nàpols. Abans de morir va demanar cremar l'Eneida, ningú li va fer cas.
- **Obres:**
 1. **Bucòliques** (lírica) - diàleg entre pastors, elogi de la vida pastoril - "locus amoenus". Pastors: amors, concursos musicals, ramats, déus (Silé i Pan). Escrita en honor a Octavi August pel retorn de les terres.

2. Geòrgiques (didàctica) - normes camp - escrita per consell d'August i Mecènàs - 4 llibres incorporant mites diversos (Pandora, Prometeu, Orfeu...) "Agricultor".
3. Eneida (èpica) - cants, aventures d'Enees, inferns, romans, família Julia - August li demana obra sobre orígens de Roma (6 llibres inspirats en l'Odissea d'Homer - altres 6 llibres inspirats a la Ilíada d'Homer) - Episodis: cíclop, baixada infern, lluita amb Turn, Pal·lant.

HORACI

- **Biografia:** Vernusia / pare llibert - fill llibert (antic esclau) / exèrcit Brutus - Pompeu / cercle filosòfic de Nàpols / amic Mecènàs / Va a Roma per estudiar, va conèixer a Virgili en el cercle filosòfic epicuri de Nàpols i al 38 a.C va entrar en el cercle de Mecènàs que li va regalar finca al camp. Al 8 a.C va morir a Roma i va ser enterrat a prop de Mecènàs.
- **Obres:** odes, èpodes, sàtires
- **Tòpics literaris:** carpe diem, aurea mediocritas, beatus ille
- Filosofia de la vida entre epicúria i estoica

OVIDI

- **Biografia:** Sulmona / família noble / cercle de Messala / exili
- **Obres:**
 1. Amores (relació amorosa - Corinna) / Ars amatoria (consells per seduir) / Remedia amoris (oblidar l'amor) / Heroides (cartes) / Mediamina faciei feminae (receptari de cosmètics)
 2. Metamorfosis (transformacions, hexàmetres) / Fastos (festes) / Tristia i Pòntiques (elegies) (vida exili, perdó) / dístics elegíacs (hexàmetre i pentàmetre)